

Tarihi Alan Yönetimi: İstanbul ve Roma Alan Planlarının Analizi¹

Historical Site Management: Analysis of Istanbul and Rome Site Plans

Arif Emre GÜNDÜZ

Doktorant, Marmara Üniversitesi, SBE,
Yerel Yönetimler ve Kent Politikaları A.B.D.,
arifemreg@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-5559-5852

Makale Başvuru Tarihi: 13.03.2025

Makale Kabul Tarihi: 19.05.2025

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Yüksel DEMİRKAYA

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, SBF,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
ydemirkaya@marmara.edu.tr
https://orcid.org/0000-0002-2683-8579

ÖZET

Mısır'da 1959'da Asvan Barajı'nın yapılmasına karar verilmesi ve bu baraj sebebiyle birçok kültürel mirasın etkilenerek olması tüm dünyanın ilgisini çeken bir gelişme olmuştur. Bu gelişmenin başlattığı süreç sonucunda 1972'de UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi imzalanmış ve dünya mirası listesi oluşturulmuştur. Dünya mirası listesine alınan tarihî alanlar ve yapılar için hazırlanan uygulama rehberine 1997'de tarihî alan yönetimi kavramı girmiştir. Dünya mirası listesine giren tarihî alanlar için UNESCO, yönetim planı hazırlanmasını istemektedir. Bu çerçevede birçok tarihî alan için alan yönetimleri oluşturulmuş ve yönetim planları hazırlanmıştır. Bu yönetim planları, mevcut kanunî düzenlemelerle birlikte bağlayıcı rolleriyle tarihî kentler açısından önemli resmi raporların arasına girmiştir. İstanbul gibi tarihî alanlarının korunması ve tekrar aslı haline getirilmesi gereken şehirler için yönetim planlarının etkin bir şekilde hazırlanması ve uygulanması gereklidir. Roma gibi tarihî dokusunu büyük oranda koruyabilmiş bir kentin yönetim planı ile İstanbul gibi çok sayıda tarihî yapıya ev sahipliği yapmış bir kentin yönetim planlarının karşılaştırılması ise yeni hazırlanacak yönetim planları için bir yol gösterici olacaktır. Dolayısıyla bu çalışmada İstanbul ve Roma şehirlerinin yönetim planları karşılaştırılmış ve yönetsel yapı bakımından aralarındaki benzerlikler ve farklılıklar analiz edilmiştir. Elde edilen bulgularla genelde tarihî kentlerin yönetiminin, özelde ise İstanbul tarihî alanlarının yönetiminin iyileştirilebilmesi için bir takım önerilerde bulunulmuştur.

ABSTRACT

The decision to build the Aswan Dam in Egypt in 1959 and the fact that many cultural heritages would be affected by this dam has been a development that has attracted the attention of the whole world. As a result of the process initiated by this development, the UNESCO Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage was signed in 1972 and the World Heritage List was established. The concept of historical area management was included in the implementation guide prepared for historical areas and structures included in the World Heritage List in 1997. UNESCO requests the preparation of management plans for historical areas included in the World Heritage List. Within this framework, area managements have been established for many historical areas and management plans have been prepared. These management plans have become important official reports for historical cities with their binding roles together with the existing legal regulations. It is necessary to effectively prepare and implement management plans for cities such as Istanbul, whose historical areas need to be protected and restored to their original state. Comparing the management plan of a city like Rome that has preserved its historical texture to a large extent with the management plans of a city like Istanbul that hosts many historical structures will be a guide for the new management plans to be prepared. Therefore, in this study, the management plans of the cities of Istanbul and Rome were compared and the similarities and differences between them in terms of administrative structure were analyzed. Based on the findings, a number of suggestions were made to improve the management of historical cities in general and the management of historical areas in Istanbul in particular.

Anahtar Kelimeler:

Koruma,
Yerel Yönetimler,
Tarihî Alan Yönetimi,
Yönetim Planı,
Dünya Mirası Listesi,

Keywords:

Preservation,
Local Governments,
Historical Site
Management,
Management Plan,
World Heritage List,

Önerilen Alıntı (Suggested Citation): GÜNDÜZ, Arif Emre ve DEMİRKAYA, Yüksel (2025), “Tarihi Alan Yönetimi: İstanbul ve Roma Alan Planlarının Analizi”, **Global Social Sciences Bulletin**, S.2(1), ss.1-25.

1 Bu çalışma, 1. Yazarın 2. Yazar danışmanlığında hazırlanan ve 2025 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde sunulacak olan “Sistem Teorisi Perspektifinden Tarihi Alan Yönetimi: Fatih Örneği” başlıklı doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

1. GİRİŞ

Kültürel miras eski eserlerin ve tarihî alanların olumsuz dış etkilerden ve yanlış onarımlardan korunması anlayışı, özellikle XX. yüzyılda büyük gelişme göstermiştir. II. Dünya Savaşından sonra kurulan UNESCO ile kültürel mirası koruma konusunda dünya çapında kurumsallaşma gerçekleşmiştir. Bu kurumsallaşma sayesinde ICOMOS gibi UNESCO'ya bağlı veya ICCROM gibi koruma ve restorasyon konusunda uluslararası uzmanlığı olan kuruluşların kurulduğu gözlemlenebilmiştir. Bu kuruluşlarla birlikte kültürel mirasın korunması konusunda tavsiye kararları ve uluslararası belgeler yayınlanmıştır.

Günümüzde kültürel mirası koruma konusundan bahsedildiğinde ilk akla gelen husus, UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesi'dir. Bu listenin oluşturulması fikri, ilk olarak 1959 senesinde Mısır'da Asvan Barajı'nın inşa edilmesine karar verilmesiyle başlayan sürecin sonucunda ortaya çıkmıştır. Asvan Barajı inşa edilince Nil Vadisi sular altında kalacak ve birçok tarihî alan yok olacaktı. Bu husus, dünya çapında ilgi görmüştür ve Mısır devleti bu mesele için çözüm arayışına girmiştir. Barajın inşası Mısır açısından kaçınılmazdı. Bu sebeple hem barajın inşa edilmesini sağlamak hem de tarihî alanlardaki kültürel mirasın sular altında kalıp yok olmasının önüne geçebilmek için taşıma yöntemine başvurulmasına karar verilmiştir. Taşınması gereken kültürel miras eserleri içinde en meşhuru, Ebu Simbel Tapınağıydı. Bu tapınağın girişinde dört dev heykel bulunmaktadır. Taşıma işlemi için milletlerarası yardıma başvurulmuştur. Düzenlenen kampanya sonucunda toplanan para, birçok tapınağın suların erişeceği yerlerden daha yüksek yerlere taşınması için kullanılmıştır. Mısır devleti tarafından, bu süreçte yardımı dokunan bazı ülkelere bu alanlardaki küçük tapınaklardan birer tanesi hediye edilmiştir. Bu çalışmanın meşruiyeti daha sonraları sorgulansa da UNESCO'nun 1972 senesindeki Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesinin oluşumuna sebep olması açısından önemlidir (Belcher, 2014:181).

UNESCO'nun 1972 tarihli sözleşmesi çerçevesinde Dünya Mirası Listesi oluşturulmuştur. Listeye ilk aşamada daha çok uluslararası boyutta bazı tarihî eserler eklenmiştir. Zamanla listeye bir eserin kaydedilebilmesi için belli ölçütler oluşturulmuştur. Buna göre eğer UNESCO, bir kültürel varlığın belirlenmiş ölçütler arasından bir veya daha fazlasını karşıladığını kabul ederse, onun "*Üstün Evrensel Değer*"e (Outstanding Universal Value) sahip olduğu kabul edilmektedir. Son olarak UNESCO tarafından 31 Temmuz 2024 tarihinde güncellenen Dünya Mirası Sözleşmesi Uygulama Rehberi'ne göre üstün evrensel değer sahibi olabilmesi için bir eserin öncelikle insanın yapıcı dehasının bir temel eserini temsil etmesi gerekir. İkinci olarak belirli bir zaman süreci içerisinde mimarlık, teknoloji, anıtsal sanatlar, şehir planlama veya peyzaj tasarımı alanlarındaki gelişmeler üzerine önemli bir insanî değer alışverişini sergilemelidir. Üçüncü olarak geçmişte var olmakla hâlâ hayatîyetini devam ettiren veya ettiremeyen bir medeniyete ya da kültürel geleneğe dönük, bulunmaz, istisnâî bir şahitlik yapıyor olmalıdır. Dördüncü sırada insanlık tarihindeki önemli aşamaları gösteren bir bina tipinin, mimarî veya teknolojik bütünü veya peyzajın olağanüstü bir örneği olması gerektiği kriteri yer alır. Beşinci olarak bir kültürün veya kültürlerin temsilcisi olan geleneksel insan yerleşiminin, arazi kullanımının veya deniz kullanımının olağanüstü bir örneği olmalıdır. Altıncı sırada ise olaylarla, yaşayan geleneklerle, fikirlerle veya inançlarla, olağanüstü evrensel öneme sahip sanatsal ve edebi eserlerle doğrudan veya somut olarak ilişkilendirilebilir olması hususu yer alır. Yedinci olarak üstün doğa olaylarını veya olağanüstü doğal güzelliğe ve estetik öneme sahip alanları içermesi gerekir. Sekizinci kriter gereği ise hayatın kaydını, yer şekillerinin gelişiminde devam eden önemli jeolojik süreçler veya önemli jeomorfik veya fizyografik özellikler de dâhil olmak üzere, dünya tarihinin önemli aşamalarını temsil eden olağanüstü örnekler olmalıdır. Dokuzuncu sırada karasal, tatlı su, kıyı ve deniz ekosistemlerini temsil eden olağanüstü örnekler bulunmaktadır. Son olarak bilim veya koruma açısından "*Üstün Evrensel Değer*"e sahip tehdit altındaki türleri içerenler de dâhil olmak üzere, biyolojik çeşitliliğin yerinde korunması için kayda değer doğal yaşam alanlarını içermesi gerekir (UNESCO, 2025).

Dünya mirası listesine daha 1980'li yıllarda giren ve 2000'li yıllarda UNESCO'nun yönetim planı hazırlanması tavsiyesine uyan şehirler arasında İstanbul ve Roma öne çıkmaktadır. Her iki şehrin kendilerine has özellikleri ve dinamikleri olmasına rağmen birçok noktada ortak özellikleri bulunmaktadır. Her iki şehir için birbirlerine yakın bir zaman aralığı içinde alan yönetimi kurulmuş ve yönetim planları hazırlanarak yürürlüğe girmiştir. Roma şehri Roma İmparatorluğunun ilk başkenti iken, ikinci başkent İstanbul olmuştur. Daha sonra Roma, Batı Roma İmparatorluğuna, İstanbul ise Doğu Roma İmparatorluğuna başkentlik yapmıştır. Batı Roma'nın yıkılmasıyla birlikte Roma, yüzyıllarca büyük bir devlete başkentlik yapmamıştır. İstanbul ise 1453'teki Osmanlılar tarafından fethinden itibaren yaklaşık 470 sene Osmanlı Devletine başkentlik yapmıştır. Günümüzde Roma İtalya'nın başkenti olarak tarih ve kültür merkezi olarak dünyanın en cazip turizm duraklarından birisidir.

İstanbul ise Türkiye'nin başkenti değildir. Ancak turizm, kültür, ekonomi ve eğitim alanında ülkenin merkez şehri konumundadır.

Çalışmamızı ilgilendiren boyutu itibarıyla her iki şehirde korunması gerekli çok sayıda kültürel miras niteliğinde eser bulunmaktadır. Roma'nın kültürel mirası koruma konusunda dünyanın başarılı şehirleri arasında olduğu bilinmektedir. İstanbul'da ise özellikle 2000'li yıllarda yapılan önemli restorasyon çalışmalarına rağmen koruma konusunda yapılması gereken daha çok çabanın gerektiğine dair tartışmalar sürmektedir.

Makalemizde tarihî alan yönetimi ile ilgili kavramlar, kavramsal çerçeve bölümünde analiz edildikten sonra İstanbul ve Roma'nın tarihi alan yönetim planları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bu iki şehrin alan araştırması için seçilmesinde yukarıda izah edildiği gibi benzeri tarihi gelişim süreçlerine sahip olmaları etkili olmuştur. Söz konusu planların incelenmesi, öncelikle yazılı plan ve ilgili destekleyici dokümanların detaylı metin analizini kapsamaktadır. Daha sonra İstanbul ve Roma'da tarihî alan koruması içinde kalan yapılarda saha gözlemleri yapılmıştır. Elde edilen bulgular ile planların hedefleri doğrultusunda karşılaştırmalı analiz yapılmıştır. Son iki bin yıllık tarih yolculuğunda insanlığın en önemli merkezleri arasında kabul edilen İstanbul ve Roma'nın yönetim planlarının karşılaştırılmasından elde edilen veriler, evrensel kültürel mirasın korunması ve tarihî kentlerin yönetimi açısından önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Elde edilen bulguların, çok sayıda tarihî esere sahip ve büyük tarihî alanları bulunan şehirler için hem kültürel mirası koruma yönünden hem de yönetim planlarını hazırlama açısından yol gösterici olması beklenmektedir.

2. KÜLTÜREL MİRASI KORUMA VE TARİHİ ALAN YÖNETİMİ KAVRAMSAL ANALİZİ

2.1. Kültürel Mirası Koruma

Koruma kavramının izlerini, en azından bilinen yazılı tarihin ilk zamanlarından itibaren izlemek mümkündür. Önceleri kurumsal ya da yasal bir zemine oturtulmasa da tarihî değerlerin ve kültürel mirasın korunması düşüncesine farklı toplumlardaki çeşitli uygulamalarda rastlanır. Her ne kadar mimarî eserlerin korunması düşüncesi Antik Çağ'dan itibaren geçerli bir anlayış olsa da sonraki devirlerde çok sayıda olumsuz örnek de karşılaşmaktayız. Roma İmparatorluğu kumandanlarından Titus'un 70 senesinde Kudüs'ü kuşatması ve mabedler başta olmak tüm şehri yakıp yıkması mimarî eserlere ve tarihî dokuya verilen zararların tipik örneklerindendir. Yine Roma İmparatoru Marcia, 1 Ağustos 455 tarihinde yayınladığı fermanla Mısır'da bulunan Büyük İskenderiye Kütüphanesinin yakılmasını emretmiştir (Çelik, 2000:61).

Ahunbay (2022:9) korumayı, kültür varlıklarını güvenle geleceğe aktarmak için yapılan devamlı bakım, yenileme ve izleme işlemlerini içeren çalışmalar olarak tanımlamıştır. Buna karşılık Tapan (2007:44) korumanın doğa veya kültür varlıklarını gelecek nesillere aktarabilmek için gerekli her türlü ekonomik, teknik, sosyal ve ilmi çabayı gösterme işlemi olarak nitelendirmiştir. Tuncer'e (1990:18) göre ise koruma, bir değer veya ürünün dış ve iç etkilerden olumsuz biçimde etkilenmemesine çalışarak dışarıdan ve içerinden, onun özelliğinin bozulmasına sebep olan ortamı kaldırmaktır. Bu minvalde bir mimarî eserin ya da somut olmayan bir kültürel mirasın korunması için bulunduğu toplumda ona değer atfedilmesi gerekmektedir (Gök, 2020:5).

Korumada amaç, kültürel mirası korumaktır. Kültürel miras, önceki nesiller tarafından meydana getirilmiş ve evrensel değerlere sahip olduğuna inanılan eserlere verilen genel bir isim olarak tanımlanmıştır (Tunçer, 2017:4). Koruma anlayışının kurumsal olarak geliştiği XX. yüzyılda kültürel mirasın korunması ile amaçlanan tarihî değeri olan alanların taşlarının, tuğlalarının ve kısacası yapı malzemelerinin yenilenmesi ve korunması olmuştur (Zukin, 2019:340). Öte yandan korumak için yapılan faaliyetlerin sonucunda ortaya her zaman yeni şeyler çıktığı belirtilmektedir. Bu sebeple değişime değil de korumaya odaklanmak gerektiği öne çıkmıştır (Karlström, 2013:151).

Karlström (2013:151), mirasın korunmasının yapıcı ve akıllı bir şekilde hayata geçirilebilmesi için hayal gücü ve duyarlılığa ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. Ona göre bu bakış açısının temelinde uğraşmak zorunda olduğumuz farklı dünyaları kabul etmek vardır. Ayrıca çağdaş miras söylemindeki referans çerçevelerinin başka dünyalar için şaşmaz bir şekilde kullanılamayacağının veya kullanılmaması gerektiğinin kabul edilmesi elzemdir. Gerçekliğin farklı görünümünden ziyade farklı gerçekliklerin de varlığı görülmelidir.

Koruma, aynı zamanda toplumların medeniyet ve uygarlık seviyelerini de ortaya koyar. Bir toplum geçmiş kültürel mirası koruma bilincine ne kadar sahipse, aynı şekilde medenî ve uygar olduğunu göstermektedir (Tapan, 2007:9). Koruma, eğer korumacılığa dönüşür de gerek kamu kurumları gerekse de sivil toplum kuruluşlarınca benimsenirse, topluma kimlik kazandırmada önemli bir rol oynar. Üstüne toplumun üyeleri

arasındaki bağları kuvvetlendirir. Hayatlarını devam ettirdikleri şehre, bölgeye ve çevreye saygılı olmalarını sağlar (Tapan 2007:11).

Kuban (2010:31), bir şehri tarihinin hatıralarıyla yaşatmanın bir millî kültür sorunu olduğu kanaatindedir. Bunun hayata geçirilebilmesi bu kültür bilincinin yeterince var olmasıyla mümkün olabilmektedir. En başta bir tarihî çevrenin niçin korunduğunu doğru bir şekilde tanımlamak gerekmektedir. Millî kültürün içinde şekillendiği fizikî ortamın tamamen ortadan kaldırılması ve yerine yeni bir anlayışla oluşan bir yapının konulması tarihî devamlılığı bitirir. Ayrıca millî tarih bilincinin köklerinden birini yok etme sonucunu doğurur. Koruma, dünü, bugünü ve yarını beraber yaşatabilme ve nihayetinde bunu mümkün kılma yolunu bulma ve gerçekleştirebilme çabasıdır (Kuban, 2010:31-32).

Kültürel mirası koruma konusunda uluslararası alanda örgütlenmiş önemli kuruluşlar bulunmaktadır. Bunlar arasında UNESCO (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) ve ICOMOS (*International Council on Monuments and Sites*) öne çıkmıştır. UNESCO, Birleşmiş Milletler'e bağlı bir kuruluş olarak birçok ülkede örgütlenmiştir. ICOMOS ise UNESCO ile birlikte hareket eden ve yine birçok ülkede örgütlenen kültürel mirası koruma konusunda bir uzman kuruluştur. Kültürel mirası koruma konusundaki uluslararası kararlar, tavsiyeler ve belgeler genellikle bu kuruluşlar tarafından yayınlanmaktadır. Ayrıca dünya mirası listesi UNESCO tarafından hazırlanmaktadır. Bu kuruluşların genel kurulları, toplantıları, çalışmaları ve yayınları uluslararası düzeydeki kültürel mirası koruma görevi gören tüm kurum ve kuruluşlar için birer yol gösterici durumundadırlar.

2.2. Tarihi Alan Yönetimi

UNESCO tarafından hazırlanmış olan “*Dünya Mirası Sözleşmesi Uygulama Rehberi*”nin 108. maddesine göre dünya mirası listesine aday gösterilen her bir varlık için bir yönetim sistemi kurularak, bir yönetim planı hazırlanmalıdır. Adı geçen rehberin 109. maddesine göre ise böyle bir alan yönetiminin oluşturulmasının sebebi bugünkü ve gelecek nesiller için kültürel varlığın etkin korunmasını sağlamaktır (UNESCO, 2025). Yönetim alanı için hazırlanan yönetim planı Ahunbay'a (2022:197) göre tek yapı veya sit ölçeğinde bir kültür varlığının, hangi kaynaklar, uzmanlar ve program ile korunacağını tanımlayan yol gösterici bir belgedir. Dünya çapında kabul edilen anlayışa göre alan yönetimi kavramı ile yönetim alanının belirlenmesi, ardından yönetim planının hazırlanması, bu planın uygulanması, denetlenmesi ve günü gelince güncellenmesi süreçlerinin tamamını içine alan bir yaklaşım kastedilmiştir (Uluslan, 2016:375).

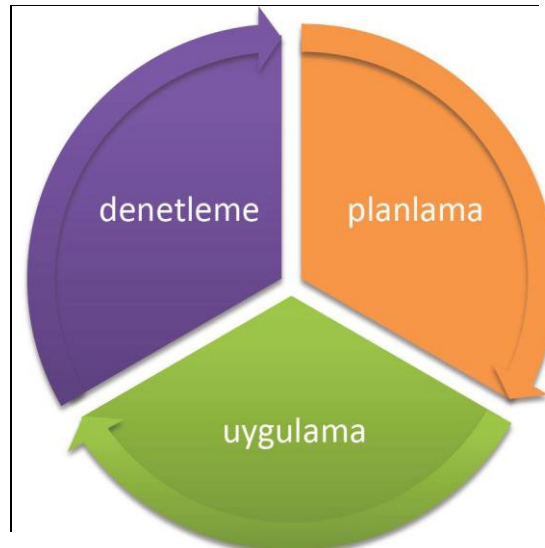
Grafik 1. Alan Yönetimi Kavramının Gelişim Süreci

Kaynak: Yazarlar tarafından geliştirilmiştir.

Alan yönetimi kavramının gelişim sürecinin (Grafik 1) başlangıç noktasını Mısır'da 1959'da Asvan Barajı'nın yapılmasına karar verilmesi oluşturur. Bu barajın tamamlanması ile birlikte binlerce yıllık çok sayıda taşınmaz kültür varlığı sular altında kalacaktı. O günlerde bu durum gündeme gelince, bu eserlerin zarar görmeyecekleri bir mevkîye taşınmaları gerektiği üzerinde durulmuştur. Taşınacak kültür varlıkları arasında en meşhuru Ebu Simbel tapınağıydı. Dünya çapında yapılan yardım kampanyalarının da desteği ile başta Ebu Simbel tapınağı olmak üzere zarar görecekt eserler taşınmışlardır. Teknolojinin geliştiği ve enerji ihtiyacının arttığı yeni dünya sisteminde eski eserlerin zarar görebilme ve yok olma ihtimallerine karşı dünya çapında nasıl önlem alınabileceği konusu, 1972 senesinde Paris'deki UNESCO toplantısında konuşulmuştur. Bu toplantıda imzalanan “*Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi*”nin 11-13. maddelerine istinaden “*Dünya Mirası Listesi*” oluşturulmuştur (KTB, 2024). Bu liste oluşturulmadan önce UNESCO tarafından 1977'de dünya mirası listesi uygulama rehberi yayınlanmıştır. Bu rehber belli aralıklarla güncellenerek UNESCO tarafından yayınlanmaktadır. Rehber 1978 senesinde yönetim planı kavramı (management plan) girmiştir. Sonraki yıllarda, özellikle 1997 ve sonrasında, yayınlanan rehberlerde dünya mirası listesine girecek olan kültür varlıkları için yönetim mekanizmalarından (management mechanisms) bahsedilmiştir (UNESCO, 2025).

Grafik 2. Alan Yönetimi Süreçleri

Kaynak: Göbekli Tepe Alan Yönetim Planı 2017:80

Alan yönetimi kavramı, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda 2004 senesinde yapılan değişiklik üzerine ilk kez Türkiye'de mevzuata girmiştir. Dünya mirası listesi uygulama rehberinde 2005'te yapılan değişiklikle rehber 139'dan 290 maddeye çıkarılmıştır. Bu maddeler içindeki 108-118 arasındaki maddelerde kültür varlıkları için yönetim sistemleri (management systems) açıklanmıştır. Rehberin 108. maddesine göre; aday gösterilen her bir varlık, varlığın üstün evrensel değerinin, tercihen katılımcı yollar ile nasıl korunması gerektiğini belirten uygun bir yönetim planına veya başka bir belgeli yönetim sistemine sahip olmalıdır (UNESCO, 2024).

Türkiye'de alan yönetimlerinin nasıl kurulup teşkilatlanacağına dair yönetmelik 2005 senesinde yayınlanmış ve alan yönetimi kavramı mevzuattaki yerini almıştır. Dünya mirası listesinde yer alan ve listeye girmeye aday olan tarihî alanlarda Kültür ve Turizm Bakanlığınca alan yönetimleri oluşturularak yönetim planları hazırlanmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığının internet sitesinde 29 yönetim planı yayınlanmıştır (KTB, 2024). Türkiye'de ilgili yönetmelik gereği kurulan alan yönetimleri bulunduğu gibi, doğrudan kendi özel kanunuyla kurulan alan yönetimleri de mevcuttur. Gelibolu, Kapadokya ve Uludağ alan yönetimleri kendilerine özel çıkarılan kanunla kurulmuştur. Yönetmelik gereği kurulan alan yönetimlerinde alan başkanı Kültür ve Turizm Bakanınca atanırken, kanunla kurulan alan yönetimlerinde alan başkanı Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Yönetmelikle kurulan alan yönetimlerinin kendi bütçeleri ve kadrolu personelleri bulunmazken, kanunla kurulan alan yönetimlerinin kendi bütçeleri ve personelleri vardır.

Grafik 3. Dünya Mirası Listesi Uygulama Rehberinin 111. Maddesine Göre Etkin Alan Yönetimi

Kaynak: <https://whc.unesco.org/en/guidelines/> internet adresindeki bilgilerden yararlanılarak yazarlar tarafından geliştirilmiştir

Dünya mirası listesi uygulama rehberinin 110. maddesinde etkin bir alan yönetimi için gerekli süreç anlatılmıştır. Buna göre tarihî alanda kurulacak olan yönetim sistemi, kültürel varlığın türüne, özelliklerine ve ihtiyaçlarına bağlı olarak kurulmalıdır. Tek çeşit bir yönetim sisteminden burada bahsedilemez. Farklı kültürel bakış açılarına, mevcut kaynaklara ve diğer faktörlere göre değişiklik gösterebilir. Yönetim mekanizmaları oluşturulurken geleneksel uygulamalar, her türlü planlama aracı ve planlama kontrol sistemleri dikkate alınmalıdır. Dünya mirası olan varlık üzerinde yapılması düşünülen müdahalelerin nasıl etkiler doğuracağı değerlendirilmelidir (UNESCO, 2025).

Tarihî alanda kurulacak yönetim sistemlerinde olması gereken ortak unsurlar, dünya mirası listesi uygulama rehberinin 111. maddesinde ifade edilmiştir. Buna göre planlama sürecine tüm paydaşların katılımının sağlanması gereklidir. Paydaşlara danışılarak süreçlerin ilerletilmesi ve kültür varlığına tüm paydaşların sahip çıkmasını temin edecek şekilde tam ve ortak anlayışa sahip olunması önemlidir (UNESCO, 2025).

Dünya mirası listesi uygulama rehberine göre bir yönetim sisteminin amacı, aday gösterilen kültürel mirasın şimdiki ve gelecek nesiller için etkili bir şekilde korunmasını sağlamaktır. Kültürel varlıkların zaman içindeki değişimi yönlendirmek ve olağanüstü evrensel değerlerinin tüm yönlerinin sürdürülmesini sağlamak için planlama ve yönetime yönelik bütünsel bir yaklaşım esastır. Bu yaklaşım, kültürel varlığın ötesine geçerek tampon bölge ya da bölgeleri de kapsar. Daha geniş ortam, varlığın topografyası, doğal ve inşa edilmiş çevresi ve altyapı, arazi kullanım kalıpları, mekânsal organizasyon ve görsel ilişkiler gibi diğer unsurlarla ilgili olabilir. Ayrıca ilgili sosyal - kültürel uygulamaları, ekonomik süreçleri, algılar ve ilişkiler gibi diğer somut olmayan miras boyutlarını da içerebilir. Daha geniş ortamın yönetimi, olağanüstü evrensel değeri desteklemedeki rolüyle ilgilidir. Etkili bir tarihî alan yönetimi, kültürel miras eski eserler ve toplum için karşılıklı faydaları kullanarak sürdürülebilir kalkınmaya da katkıda bulunabilir (UNESCO, 2025).

3. KÜLTÜREL MİRASI KORUMA KONUSUNDA ULUSLARARASI KURULUŞLAR

3.1. UNESCO

Kültürel mirası koruma konusunda en önde gelen teşkilat olan UNESCO'nun kuruluşu II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasına dayanmaktadır. Kuruluş sözleşmesi, 37 ülke tarafından 16 Kasım 1945 tarihinde imzalanmıştır. Bu ülkelerin yirmisinin onaylamasının ardından UNESCO sözleşmesi, 4 Kasım 1946'da yürürlüğe girmiştir. Bu yirmi ülke arasında Türkiye de bulunmaktadır. UNESCO'nun genel konferansının ilk oturumu 19 Kasım – 10 Aralık 1946 tarihleri arasında oy hakkı bulunan 30 ülkenin temsilcilerinin katılımıyla Paris'de yapılmıştır. UNESCO'nun Türkiye temsilciliği görevini “*UNESCO Türkiye Millî Komisyonu*” yerine getirmektedir. Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesinin UNESCO'ya üye ülkeler tarafından 1972 senesinde imzalanmasının ardından dünya mirası listesi oluşturulmuştur (UNESCO, 2024).

UNESCO Sözleşmesinin onaylanmasına dair kanun TBMM'de onaylanmış ve 25 Mayıs 1946 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin 2. maddesinde dünyanın kitap, sanat eserleri, tarih ve bilim anıtları mirasının muhafaza ve korunmasını sağlayarak, ilgili milletlere lüzumlu milletlerarası anlaşmaları tavsiye etmek UNESCO'nun amaçları arasında sayılmıştır. Ayrıca yayım, sanat ve bilim bakımından ilgi değer eşyalarla diğer bilgi kaynakları da dâhil olduğu halde kültürel faaliyetin bütün kollarında milletlerarası işbirliğini teşvik etmek bir diğer amaç olarak belirtilmiştir (UNESCO, 2024).

Türkiye'nin, UNESCO Genel Merkezinde büyükelçilik düzeyinde daimî temsilciliği bulunmaktadır. UNESCO'nun üye sayısı 200'e yaklaşmıştır. Hâlihazırda 191 asıl ve 6 gözlemci üyesi vardır. UNESCO'nun kültürlerin korunarak yeni nesillere ulaştırılması noktasındaki yaklaşımlarını anlamak için üyelerinin onayına sunduğu sözleşmelere bakmak gerekir. Hem somut hem de somut olmayan miras, bu sözleşmelerin ilgi alanına girmektedir. Sözleşmelerin yanı sıra uzlaşma, bildirge, konferans ve toplantılar aracılığıyla UNESCO'nun bakış açısı anlaşılabilir ve ortaya konulabilir. UNESCO'nun çabaları, somut olmayan kültürlerin korunması, küreselleşmenin getirdiği tektipleşme ve geleneksel kültürlerin unutulmasına karşı yapılan bir mücadele ve dünyadaki kültür sanayiini oluşturan önde gelen birkaç ülkenin ürettiği görsellerin olumsuz etkisine karşı bir uğraş olarak değerlendirilebilir (Oğuz, 2007:5-7).

3.2. ICOMOS

ICOMOS, hükümetler dışı ve milletlerarası bir örgüt olarak 1965 senesinde Varşova'da kurulmuştur. ICOMOS'un kuruluşunun temeli Venedik'te 1964 senesinde toplanan Tarihî Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nde atılmıştır. Bu kongrenin sonuç bildirgesi olarak kayıtlara geçen Venedik Tüzüğü ile anıtların ve tarihî alanların korunması konusunda çalışacak milletlerarası bir konsey kurulması önerilmiştir. Bunun üzerine bir sonraki sene Varşova'da toplanılarak ICOMOS kurulmuş ve birinci genel kurulu gerçekleştirilmiştir. ICOMOS'un genel merkezi, Paris'tedir. Hala geçerli olan ICOMOS uluslararası tüzüğü, 22 Mayıs 1978'te Moskova'da yapılan beşinci genel kurulda son hali verilerek, yürürlüğe girmiştir. Günümüzde 110'dan fazla ülkede ICOMOS millî komiteleri kurulmuştur. Bu ülkeler arasında Türkiye de yer almaktadır. ICOMOS'un en önemli amaçlarından birisi koruma uzmanlarını bir araya getirmek suretiyle bir meslekî diyalog ve fikir alışverişi forumu oluşturmaktır. Diğer amaçları arasında koruma ilke, teknik ve siyasetleri üzerine bilgi toplamak, değerlendirmek ve yaymak, koruma alanında uzmanlaşmış belgeleme merkezlerinin kurulması için ulusal ve uluslararası otoritelerle işbirliği yapmak ve mimarlık mirasının korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan uluslararası sözleşmelerin kabulü ve yürürlüğe sokulması için çalışmak sayılabilir (ICOMOS, 2024).

Her ICOMOS üyesinin genel kurula katılmaya hakkı vardır. Yönetim kurulu, ICOMOS'un icra organıdır ve genel kurula karşı sorumludur. Yönetim kurulu, biri danışma kurulu başkanı, yirmisi genel kurul tarafından seçilen üyeler olmak üzere, en fazla 21 üyeden meydana gelir. ICCROM'dan (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property) bir temsilci, danışma kurulu başkan yardımcısı ve uluslararası sekreteryanın genel müdürü, yönetim kurulu toplantılarına oy hakları olmadan, danışman sıfatıyla katılırlar. ICOMOS'un bir diğer organı olan yürütme kurulu ise, başkan, beş başkan yardımcısı, sayman ve genel sekreterden oluşur. Yürütme kurulu, yönetim kuruluna karşı sorumludur. Yürütme kurulu, yönetim kurulu toplantılarını hazırlar, yönetim kurulu kararlarının uygulanmasını sağlar ve ulusal komitesi bulunmayan ülkelerin üyeleri ile ilgili işlemleri yürütür (ICOMOS, 2024).

4. İSTANBUL VE ROMA ŞEHİRLERİNİN TARİHİ ALAN YÖNETİM PLANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. İstanbul'un Tarihi Değerleri

Tarihi Yarımada'nın kara tarafından etrafını çevreleyen surların ilk olarak M.Ö. VII. yüzyılda yapıldığı düşünülmektedir. Roma İmparatorlarından Septimius Severus, 195 senesinde o dönemdeki adı Byzantion olan Tarihi Yarımada'yı ele geçirmiştir. Önce halka ceza olsun diye şehrin surlarını yıktırmıştır. Ancak daha sonra şehrin savunmasında zaafiyet baş göstereceğini düşünerek surları tamir ettirmiştir. Bu tamirat sayesinde sonraki yıllardaki kimi akınlardan İstanbul korunmuştur. Mesela 258-269 seneleri arasındaki Got akınlardan İstanbul'u surlar korumuştur. Bu akınlardan zarar gören surlar tekrardan tamir edilmiştir. İstanbul'u başkent yapan İmparator I. Konstantinos, İstanbul'un kara surlarını genişletti. Günümüzde de gözlemleyebildiğimiz İstanbul kara surlarının önemli bir kısmı 412-414 seneleri arasında İmparator II. Theodosios tarafından inşa ettirilmiştir. Zamanla kimi imparatorlar surlara eklemeler yaptırmıştır. Marmara Denizi tarafındaki surların 439 senesinde yapıldığı düşünülmektedir. Bu ilk yapımın ardından depremler, fırtınalar ve şiddetli geçen kış mevsimleri sebebiyle zaman zaman zarar gören surlar, birçok tamirattan geçirilmişlerdir. Marmara Denizi surlarının bir kısmı, Osmanlı dönemi demiryolu inşaatları sebebiyle yıktırılmışlardır (Çetinkaya, 2015:26-29).

Evliyâ Çelebi, seyâhatnâmesinde ilk olarak İstanbul'u anlatmaktadır. İstanbul'a ise surlar ile başlamaktadır. O dönemde bakımsız kalan İstanbul Surlarının tamir ediliş hikâyesini ise şöyle anlatır: Evliyâ Çelebi'nin babası Mehmed Zillî ibn-i Dervîş, Osmanlı Sarayının Kuyumcubaşısıydı. O sebeple üst düzey devlet erkânını tanır ve onlarla devamlı görüşürdü. Sultan IV. Murad, Van Seferi'ndeyken İstanbul'da yerine vekâleten Kaymakam olarak Bayram Paşa'yı bırakmıştı. İşte Evliyâ Çelebi'nin babası Mehmed Zillî, saltanat kaymakamı Bayram Paşa ile bir sohbet esnâsında iken, İstanbul'un surlarının çok harap vaziyette olduğunu ve derhal tamir edilmesi gerektiğini söyler. Hatta Padişah seferden dönmeden bu tamirat işi tamamlanabilirse, muzaffer Padişah'a bir hediye gibi olacağını ifade eder. Bu teklifi kabul eden Bayram Paşa, derhal Suriçi ve Bilâd-ı Selâse kadılarına, Mimarbaşı'ya, Şehremini'ne ve İstanbul'un 4700 mahallesinin imamlarına haber salar. Herkesin el ele verip, İstanbul surlarının tamirine yardımcı olmalarını ister. Bu çağrı, karşılığını bulur ve çok kısa zamanda İstanbul Surları ve Galata Surları tamir edilir. Surların tamirinin bitamamihâ bitirilmesinin ardından, Sultan IV. Murad'ın Van Seferi'nden de muzafferiyet haberi gelince İstanbul için adeta çifte bayram olur (Evliya Çelebi, 1896:56-60).

Evliyâ Çelebi, İstanbul surlarının dışını adımlayıp, surların toplam uzunluğunun 30 bin adım olduğunu ifade etmektedir. Osmanlı zamanında adım, yaklaşık 75 santimetreye tekâbül eden bir uzunluk ölçüsüydu. Restore edilmiş kısımları ile birlikte, bir kısmı tamamen yıkılmış ve bir kısmı da harap vaziyette olan İstanbul Surlarının güzergâhını hâlihazırda çok rahat gözlemlenebiliyor. Bugün de hesaplayarak doğrulanabileceği gibi surların dıştan toplam uzunluğu yaklaşık 22 kilometreyi geçmektedir. Bu ölçüme, İstanbul Surlarına göre gayet kısa olan Galata Surları dâhil değildir. Evliyâ Çelebi, surları adım adım sayarak turlarken, her bir kapının arasındaki mesafeyi de yine adım ölçüsüyle veriyor. İstanbul Surlarının üzerindeki kuleleri de sayıyor ve surların üzerinde toplam 400 kule olduğunu ifade ediyor. Üç sıra sur olduğu için de genel toplamda 1225 kule olduğunu belirtiyor. Kulelerden bahsederken, kiminin dört köşeli, kiminin yuvarlak, kiminin de altı köşeli olduğunu söylüyor. Evliyâ Çelebi, İstanbul'un bütün kapılarının isimlerini tek tek sayarak, her bir kapının arasındaki mesâfeyi de belirtmiştir. Buna göre İstanbul'un Sûr-ı Sultanî kapıları dâhil 39 kapısı vardı (Evliya Çelebi, 1896:56-60).

Roma İmparatorluğu döneminden günümüze kadar gelen ve hala ayakta kalan eserler arasında en başta Bozdoğan Kemerî'nden bahsetmek gerekir. Trakya yönünden gelen suların İstanbullulara ulaşması için yapılmıştı. İmparator Valens (364-378) tarafından yaptırıldığı düşünülen kemerin getirdiği sular, Bayezid'de bulunan merkezî büyük çeşmenin binasını dolduruyorlardı (Eyice, 2009:7).

İstanbul'un en önemli simge yapılarından birisi Ayasofya Camii'dir. Ayasofya Camii'nin inşasına Bizans döneminde 23 Şubat 532 tarihinde başlanmıştır. O dönemde İmparator Justinianus tarafından kilise olarak inşa ettirilmiştir. İnşaat başladıktan sonra imparator, ülkenin her yerinden yetenekli mimarları ve ustaları davet etti. Ayrıca mabedin yapımında kullanılmak üzere yine ülkenin her yerinden malzeme talep edilmiştir. Bu malzemelerin bazısı eski eserlerden alınarak İstanbul'a gönderilmiştir. Bu eski harabe ve tarihi alanlar olarak Belkis harabeleri, Aspendos, Efesos, Artesmiz mabedi ve Baalbek sayılabilir. İnşaat süreci beş yıldan fazla devam etmiş ve mabed, 27 Aralık 537'de açılmıştır (Akgündüz vd., 2006:47-63). Fatih Sultan Mehmed, 29 Mayıs 1453 günü İstanbul'u fethetmiştir. Fetihden sonra üç gün içinde Ayasofya, camiye dönüştürülmüştür. Üç gün sonra Cuma namazı kılınmıştır (Akgündüz vd., 2006:129). Fetihden sonra cami olarak kullanılan Ayasofya,

24 Kasım 1934 tarihli Bakanlar Kurulu kararnamesiyle müzeye çevrilmiştir (Akgündüz vd., 2006:424). Bu kararname, Danıştay 10. Dairesinin 2 Temmuz 2020 tarihli kararıyla iptal edilmiştir. Cumhurbaşkanlığının 10 Temmuz 2020 tarihli kararıyla Ayasofya, tekrardan cami olarak ibadete açılmıştır (Resmi Gazete, 2024).

Sultanahmed Camii, Tarihî Yarımada'nın en dikkat çeken selâtin camilerinden biridir. Gerek zarif görünüşü, gerekse de minarelerinin sayısı ile hemen göze çarpar. Sultan I. Ahmed tarafından Mimar Sedefkâr Mehmed Ağa'ya yaptırılmıştır. Caminin inşaatı 1609 senesinde başlamış ve 1616 senesinde ibadete açılmıştır. Külliyesinin inşaatı 1620'de tamamlanmıştır. Üzerinde birçok sembolü barındırmaktadır. Osmanlı Devleti'nin 14. Padişahı tarafından yaptırılmıştır. Altı minaresinde toplamda 14 şerefe bulunmaktadır. Banisi Sultan I. Ahmed, 14 yaşında tahta çıkmış ve 14 sene tahtta kalmıştır. İçindeki mavi çinilerin yoğunluğu sebebiyle dünya çapında Blue Mosque adıyla ünlenmiştir (Tanışık, 2023:342-353).

Tarihî Yarımada'nın dış dünya ile irtibatının kurulduğu iskele grubu, Sirkeci ile Unkapanı arasında yer alıyordu. Günümüzde de şehir içi vapur iskelelerinin bulunduğu bu alanda bulunan iskeleler, Osmanlı döneminde işlevlerine ve konumlandıkları mevkie göre isimlendirilmekteydiler. Vezirlerin kullandığı iskeleye Vezir İskelesi denilirken, İstanbul'a gelen yakacak odunların dağıtımından sorumlu olan yeniçeri ağasının iskelesine İstanbul Ağası İskelesi denilirdi. Kimi iskeleler, İstanbul'a komşu şehirlerle irtibat kurmaya yararken, kimileri de İstanbul içindeki semtler arası bağlantıyı sağlıyordu. Tütün gümrüğü önündeki iskele, bu gümrük dairesince ve Çardak Kolluğu tarafından kullanılırdı. Yine Tulumba İskelesi, yangın söndürmekle görevli Tulumbacılar Ocağının kullanımına içindi. Bazı iskeleler de belli ürün gruplarına ayrılmıştı. Bunlar arasında Hasır İskelesi, Yemiş İskelesi ve Kapan-ı Dakık (Unkapanı) sayılabilir (Tanman, 2020:132).

Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'u fethettikten sonra ticaret merkezi olarak belirlediği alana İç Bedesten ismi verilen çok kubbeli bir kapalı mekân inşa ettirerek Kapalı Çarşı'nın temellerini atmıştır. Bu ticaret merkezinden elde edilen gelirlerle de başta Ayasofya Camii olmak üzere Fatih Sultan Mehmed'in vakıflarına gelir sağlanması amaçlanmıştı. İç Bedesten, 15 kubbeliydi. Daha sonraki devirlerde inşa edilecek olan Nuruosmaniye Camii'nin olduğu tarafa 20 kubbeli yeni bir bedesten ise 1472-73 yıllarında inşa edilmiştir. Bu yeni bedestene ise Sandal Bedesteni adı verilmiştir. Bedesten kelimesinin kökeni bezzazistan kelimesine dayanır. Bir anlamda çarşı, o dönem için tekstil merkezi konumundaydı. Zaten Fatih'in vakfiyesinde geçen ifadelerden ilk dükkânların bezzâzlar, takyeciler ve terziler esnafından oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Temeldeki bu iki kapalı çarşının etrafı zamanla ahşap dükkânlarla çevrilmiş, fakat zaman zaman çıkan yangınlarda bu ahşap dükkânlar yanmıştır. Ancak bedestenler kâgir yapı ve hatta demir kepenkli oldukları için yangınlardan korunmuşlardır. Sonraki dönemlerde yangınlardan korunmak için kâgir dükkân yapımına özen gösterilmiştir. Sultan II. Mustafa'nın bu yönde 1702 tarihli bir hükmü bulunmaktadır. Çarşı, zamanla kâgir yapı dükkânlarla çevrildi. Bu sebeple yangınlar azaldı ya da çıkan yangınların etkisi eskisi gibi olmuyordu. Kapalı Çarşı, sadece yangınlardan etkilenmemiştir. Depremlerden de zarar görmüştür. Özellikle 1894 İstanbul depreminde büyük zarar meydana gelmiştir. Sultan II. Abdülhamid'in emriyle çarşı yenilenmiş, kimi yerlerine yeni kapılar yapılmış, kimi yerleri de üstleri tamamen açılarak sokağa dönüştürülmüştür. Meşhur Nuruosmaniye kapısı, Sultan II. Abdülhamid döneminin bir eseridir (Eyice, 2019:1-6).

İstanbul'un önde gelen tarihî öğelerinden birisi de Tophane'dir. Tophane, Osmanlı Devleti'nin top döküm alanı olarak belirlenmiştir. Asırlar boyunca savaş teknolojilerinin yaşadığı değişime de şahitlik etmiştir. Sultan II. Mahmud, Yeniçeri Ocağı'nı kaldırırken, Tophane'deki topçu birliklerden destek almıştır. Özellikle 1950'li yıllarda Tophane'deki bir kısım tarihî binaların, yol genişletme bahanesiyle yıktırılması, tarihî dokuya büyük zarar vermiştir. Ancak yine de günümüze ulaşabilmiş yapılarıyla bize geçmiş yaşatmaktadır. Tophane'nin bilinen vasıflarından birisi ise, önemli gün ve törenlerde buradan top atılmasıydı (Dursun, 2019:61-62).

İstanbul Boğazı gerek yapısı gerekse kıyısı boyunca sahip olduğu doğal ve kültürel miras öge ve eserleriyle eşsiz bulunmaz bir güzelliğe sahiptir. Tarihî Yarımada'nın doğu yönündeki kıyıları İstanbul Boğazı'nın girişini meydana getirir. İstanbul'a deniz tarafından gelen bir kişi, Tarihî Yarımada'ya baktığında göreceği manzara Sarayburnu'dur. Osmanlı döneminde inşa edilen Topkapı Sarayı bu manzaranın ana ögesidir. Üsküdar tarafından Sarayburnu'na bakan bilinçli biri İstanbul manzarasında aslında bir medeniyetin izlerini görmektedir. Ayrıca bu medeniyetin kurucu iradesini hissetme fırsatını yakalar (Ökten, 2012:14).

Tarihî Yarımada'nın bittiği noktada başlayan ve surların dışında bulunan en önemli yerleşim yeri şüphesiz Eyüp'tü. Eyüp semtine ismini veren ise Hz. Muhammed'e (asm) ev sahipliği ve bayraktarlık yapmış olan Ebû Eyyûb el-Ensari'dir. Onun hayatı boyunca tüm gazalara katılması ve son olarak Emevîler döneminde İstanbul'un fethi için hazırlanan orduya katılması en önemli özellikleri arasındadır. İslam ordusu ile İstanbul'un surlarına çok yakın bir yere kadar gelmiş ve orada şehit olmuştur. Tüm bu özellikleriyle dikkat çekmiş ve fethin ardından tespit edilen kabrinin üzerine bir türbe yapılmıştır. Türbenin yapılışının ardından önce cami, daha

sonra etrafında gelişen külliyesiyle bir cazibe merkezi olmuştur. Birçok Osmanlı devlet adamı ve İstanbullu öldükten sonra Eyüp'e defnedilmek istemişlerdir. Eyüp'ün en önemli özelliği Türkler tarafından geliştirilmesidir. Bu açıdan tipik bir Türk kasabası özelliği taşır. Eyüp'ün bir diğer özelliği ise Osmanlı Padişahlarının Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin türbesinde Hz. Ömer'in kılıcını kuşanarak tahta çıkmalarıdır. Bu merasime Taklid-i Seyf denirdi (İnalçık, 2019:413-415; Gündüz, 2024:100-111).

Sultan II. Abdülhamid döneminde inşa edilen kamu binaları günümüze kadar ulaşmış, birçoğu aynı veya benzer işlevlerle kullanılmaya devam etmeleri yönüyle İstanbul'un tarihî görünümüne renk katmaktadırlar. Bunların başında Sirkeci ve Haydarpaşa tren garları sayılabilir. Her ikisi de yapılaşma işlevlerini günümüze kadar taşıyabilmişlerdir. Sultan II. Abdülhamid tarafından yaptırılan Sanayi-i Nefise Mektebi binası, Müze-i Hümayun binası ile birlikte günümüzde Arkeoloji Müzesi olarak faaliyettedir. Son olarak Marmara Üniversitesi Rektörlüğü olarak kullanılan, ancak ilk olarak Orman ve Maadin Nezareti için inşa edilen bina ile uzun yıllar Tapu Bölge Müdürlüğü olarak kullanılan Defter-i Hakanî binası, Sultanahmed Meydanına Sultan II. Abdülhamid tarafından eklettirilen yapılarıdır. Düyûn-ı Umûmiye ve Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne binaları Tarihî Yarımada ve çevresinin silüetine eklenen önde gelen kamu binalarındandır. Bu binalar, kendi dönemlerinin mimarî anlayışını yansıtan özgün yapılar olarak İstanbul'un birer mimarî değeri olmuşlardır (Demirel, 2011:13-18).

İstanbul Suriçi'nde yedi tepe bulunmaktadır. Bunlar, Sarayburnu, Çemberlitaş, Süleymaniye, Fatih, Yavuz Selim, Edirnekapi ve Kocamustafapaşa Tepeleridir (KTB, 2025). İstanbul, 1850'li yıllara kadar topografik verilere uyan organik bir gelişme çizgisi içerisinde yapılaşmıştır. Fethin ardından Konstantinopolis, İstanbul'a dönüşmüştür. Bir başka açıdan İstanbul, Konstantinopolis'in yerini almıştır. Bir iki abidevî yapı haricinde, fizikî görüntü tamamen değişmiştir. Osmanlı döneminde zaman zaman çıkan yangınlarla, yeniden inşa edilen mahallelerde değişimler gözlemlenebiliyordu. Fakat bu değişimler yaşanırken topoğrafyanın verileriyle oluşturulan ana yönler ve anıtlar, sabit röperler gibi yerinde duruyordu (Kuban, 2010:3).

4.2. İstanbul Tarihî Alanları Alan Yönetimi Başkanlığı

Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik çerçevesinde İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisinin 15.09.2006 tarihli ve 1675 sayılı kararına dayanarak, 27.10.2006 tarihli İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı onayı ile İstanbul Tarihi Alanları Alan Başkanlığı kurulmuştur. Alan Başkanlığı kurulurken, UNESCO tarafından dünya miras listesine eklenen Fatih İlçesi ile onun etkileşim alanında bulunan Zeytinburnu, Eyüp, Beyoğlu, Kâğıthane, Sarıyer, Beşiktaş, Beykoz ve Üsküdar İlçeleri öneri yönetim alanı olarak belirlenmiştir (İTAAB, 2023).

İstanbul'da koruma altında olan tarihî alanlar, İstanbul Tarihi Alanları Alan Başkanlığı (İTAAB), alan başkanı tarafından yönetilmektedir. İTAAB bünyesinde danışma kurulu ile eşgüdüm ve denetleme kurulu bulunmaktadır. Ayrıca ihtiyaca binaen eşgüdüm ve denetleme kurulunun denetime ilişkin vazifelerini yerine getirmek üzere bir denetim birimi kurulabilir. Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 15. maddesi hükümleri çerçevesinde alan başkanlığı bünyesinde kurulacak olan danışma kurulunda tarihî alanda mülkü bulunanlar, meslek odaları ile sivil toplum kuruluşları temsilcileri ve üniversite öğretim üyeleri arasından Kültür ve Turizm Bakanlığınca seçilecek en az beş üye bulunması gereklidir. İstanbul Tarihî Alanları Alan Başkanlığı danışma kurulunda, alan başkanı ile birlikte üniversitelerden seçilen 25 uzman üye bulunmaktadır. Ayrıca Mimarlar Odası ile Şehir Plancıları Odası temsilcileri de yer almaktadır. Sivil toplum kuruluşları arasından seçilen Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı, Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği ile Arkeologlar Derneğinin temsilcileri vardır. Bunların dışında koruma ve kültürel mirastan sorumlu kamu kurumları ile ICOMOS Türkiye temsilcileri kurulun üyelerindendir. Tarihî alanda mülkiyet hakkı bulunanları temsilen de dört mahalle muhtarı kurul toplantılarına katılmaktadır. Danışma kurulu, en az yılda bir defa toplanır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile alan başkanlığının eşgüdüm ve denetleme kurulu, danışma kurulunu acil durumlarda ve gerekli gördüklerinde olağanüstü toplantıya çağırma yetkisine sahiptirler. Danışma kurulunda görüşülen konular, tutanakla eşgüdüm ve denetleme kuruluna gönderilir (İTAAB, Resmi Gazete, 2023).

Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 15. maddesi hükümlerine göre eşgüdüm ve denetleme kurulunda alan başkanı, danışma kurulunun kendi üyeleri arasında seçeceği iki temsilci ve hizmetine gerek duyulan kamu kurumlarından birer temsilci olmak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığınca belirlenecek en az 5 üye bulunmalıdır. Eşgüdüm ve denetleme kurulu senede en az iki defa tarihî alanın bulunduğu yerde toplanmalıdır. Kurulun gündemini alan başkanı tespit eder.

4.3. Roma'nın Tarihî Değerleri

Antik Roma'nın Romulus ve Remus adlarındaki iki kardeş tarafından MÖ 21 Nisan 753 tarihinde kurulduğuna inanılır. Şehrin idaresi ile ilgili olarak kavgaya tutuşan iki kardeşten Romulus, Remus'u öldürmüştür. Bu yüzden Roma ismi, Romulus'tan gelmektedir. Bir başka düşünceye göre ise şehrin ismi Roma isimli bir kadından gelmektedir. Tiber Nehri'nin antik isminin Rumon olmasından dolayı Roma adı verildiğini düşünenler de mevcuttur. İlk dönemlerinde Roma, Tiber Nehri'nin kenarında küçük bir kasaba şeklindeydi. Daha sonraları ticaretin gelişmesiyle büyümüş ve bir şehre dönüşmüştür. Bu ilk büyüme devrinde krallıkla idare edilmiştir. Romalılar, Yunan kolonileriyle kültürel etkileşime girmişlerdir. Kuzeylerinde bulunan Etrüskler'in ticaret yapma usullerinden etkilenmişlerdir. Zaman içinde ticaret geliştikçe Roma, zengin bir şehre dönüşmüştür. Lucius Junius Brutus, Tarquin'i tahttan indirerek Roma Cumhuriyetini kurmuştur. Ticaret yönünden gelişen Roma, zamanla askerî başarılar da elde etmeye başlamıştır. Özellikle Punik Savaşları olarak bilinen ve MÖ 246-146 seneleri arasında Kuzey Afrika'daki Kartaca'ya karşı gerçekleştirilen savaşlarla askerî gücünü arttırmıştır (Mark, 2009). Roma, tarihi boyunca defalarca işgale uğramış ve bu işgallerden büyük zararlar görmüştür. Mesela MÖ 390'da Keltler Roma'yı işgal ederek Capitolium'un dışındaki her şeyi yakmışlardır. Marcus Furius Camillus, Keltleri yenerek Roma'dan çıkarmıştır. Keltler, daha sonradan iki defa daha Roma'ya saldırmışlardır (Appianos, 2022:67).

Bir yandan Kartaca ile mücadele eden Romalılar, diğer taraftan Makedonlarla karşı karşıya gelmişlerdir. Makedonları da başarıyla alt eden Romalılar, MÖ 146 senesinde Makedonya'yı bir eyaletleri haline getirmişlerdir. Gaius Octavius'un, ittifak içerisinde olan Marcus Antonius ve VII. Kleopatra'yı yenilgiye uğratması, Roma için yeni bir dönemin kapılarını aralamıştır. Octavius, MÖ 27'de başkomutan manasındaki "imperator" ünvanıyla birlikte, kutsal anlamına gelen "augustus" ünvanını alarak cumhuriyet dönemine son vermiştir (Tekin, 2018:82-95). Roma İmparatoru I. Constantinus, imparatorluğun başkentini, Roma'dan Byzantion'a taşımıştır. Byzantion'u imar ettirmiş ve 11 Mayıs 330 tarihinde resmen başkent olarak ilan etmiştir. Yeni başkent in adı bundan sonra Constantinopolis'e çevrilir. I. Constantinus'un öne çıkan özelliklerinden birisi, Hristiyanlığın onun devrinde imparatorluk tarafından kabul edilmesi ve desteklenmesidir. I. Valentinianus, 364 senesinde imparator olunca ülkenin batısının yönetimini üzerine aldı. Doğu tarafının yönetimini ise kardeşi Valens'e vererek, onu ortak imparator yaptı. Bu durum Roma imparatorluğunun bölünmesine giden yolu açmıştır. İmparator I. Theodosius, ölmeden önce ülkesini doğu ve batı olarak iki çocuğu arasında paylaştırmıştır. Onun 17 Ocak 395'de ölümünden sonra bu bölünme resmîleşmiştir. Batı Roma İmparatorluğu 425-455 seneleri arasında ülkeyi yöneten III. Valentinianus zamanında büyük toprak kaybına uğradı. Attila ve Germanlar, Batı Roma için en büyük tehditleri oluşturmaktaydılar. III. Valentinianus'dan sonra Batı Roma için istikrarsız bir dönem başladı ve 476'da imparatorluk dağıldı (Tekin, 2018:141-148).

Roma şehri 7 tepeli bir yerde tarih sahnesine çıkmıştır. Ayrıca Roma'nın içinden Tiber Nehri geçmektedir. Bu açıdan deniz kenarında kurulmuş olmamasına rağmen nehir vasıtasıyla denizle irtibat kurulabilmektedir. Roma şehrinin ilk olarak küçük bir kasaba şeklinde kurularak geliştiği yerde Tiber Nehrinin içinde Tiber Adası bulunmaktadır. Bu ada nehri ikiye bölmektedir. Nehrin kıvrımlı yapısı hem şehir için güvenli bir liman sağlamaktaydı hem de ticarî mal akışının kolayca yapılmasını sağlıyordu (Turgut, 2019:275).

Izgara plan, Roma şehir planlamasının geçmişten beri uygulanmış bir özelliğidir. Bu şekilde şehirlerin planlanması Roma İmparatorluğunda standart bir uygulamaydı. Ama ızgara plan, tam anlamıyla bir Roma keşfi denilemez. Çünkü İtalya yarımadasının güney taraflarında kurulmuş olan bazı Yunan şehirlerinde daha MÖ VII. ve VI. yüzyıllarda görülebiliyordu. Izgara plana sahip bir şehirde aynı istikametteki birden daha fazla ana cadde tarafından kesilen uzun dar bloklarla bunları dik kesen birçok küçük sokak bulunur. Ayrıca ortada kamu binalarına ayrılmış bir şerit vardır. Yunanlıların etkilediği ızgara plan, MÖ VI. yüzyılda İtalya'nın orta ve kuzey bölgelerinde hâkim güç olan Etrüskler tarafından da kabullenilmiştir (Thorpe, 2012:37-38).

Batı Roma İmparatorluğunun 476'da yıkılmasından sonra İtalya'da hâkimiyet barbar Odoacer'in eline geçmiştir. Daha sonra Ostrogot Kralı Theodoric, 488-492 seneleri arasında yaptığı seferlerle, İtalya Yarımadasını ele geçirmiştir. Theodoric, Batı Roma İmparatorluğunun son yıllarında başkenti olan Ravenna da dâhil olmak üzere İtalya'da tarihî binaları tamir ettirmiştir. Ostrogotların İtalya'daki egemenliği, Bizanslılarla yaptıkları ve 535'te başlayıp, 555'e kadar devam savaşlar sonucunda nihayete ermiştir. Bizanslılar, İtalya'nın büyük kısmını ele geçirseler de tamamında hâkimiyet kuramamışlardır. Böylece 1870'de Roma'nın birleşmiş İtalya'ya dâhil olmasına kadar, parçalı bir İtalya vardı (Black, 2022:41).

Roma'nın en önde gelen ve en eski tarihî alanı, içinde Kolezyum, Roma Forumları ve Palatine Tepesini barındıran bölgedir. Kolezyum'un (The Colosseum) inşaatına Roma İmparatoru Vespasian'ın tahta çıkışından

kısa bir müddet sonra başlanmıştır. İnşaat yaklaşık on yıl devam etmiştir. İnşaat tamamlanmadan Vespasian ölmüş ve yerine geçen oğlu Titus tarafından 80 senesinde en az yüz gün devam eden gösterilerle açılışı yapılmıştır. Kolezyum'un büyüklüğüne nisbeten on sene gibi bir zaman zarfında inşa edilebilmesi, eski imparator Nero'nun yaptırdığı yapıların malzemelerinin kullanılması sayesinde olmuştur. Kolezyum'un dış görünüşü ile ilgili son düzenlemeleri ve yeraltındaki hizmet tesislerini Titus'un kardeşi bir sonraki imparator Domitian tamamlamıştır. Geç antik döneme kadarki bütün imparatorlar, amfiteyatroda sık sık halka açık gösteriler düzenlemeye özen gösterdiler. İlk gösterilerin yapılmaya başlamasından itibaren Kolezyum, birçok defa yangınlar geçirmiş ve zarar görmüştür. En yıkıcı yangın 217 senesinde çıkmıştır. Bu yangın sebebiyle Kolezyum, beş sene boyunca kullanılamamıştır. Sonrasında da tamirat çalışmaları yirmi yıl daha devam etmiştir. Bu sebeple günümüzde korunmakta olan amfiteyatro yapılarının I. yüzyıldan değil de III. yüzyıldan kalma olduğu anlaşılmıştır. Kolezyum'un tarihi, Roma halkının hayatındaki önemini ve merkeziliğini ortaya koyarken, aynı zamanda iniş çıkışları da Roma tarihiyle paralellik göstermektedir (Cadario vd., 2024:213).

Roma'da kültür turizmi açısından en çok tanınan tarihî eser Tirevi Çeşmesi'dir (Fontana di Tirevi). Bu çeşmenin inşası için Papa XII. Clement, 1732'de döneminin önde gelen sanatçılarından katılacağı bir yarışma düzenletti. Burada yarışan projeler arasında mimar Nicola Salvi'ye ait olanı seçilmiştir. Çeşme, Palazzo Poli'ye yaslanmıştır. Yapımı otuz yıl sürmüştür. Heykelsi bitkileri, su akışındaki ihtişam ve at heykelleri ile dikkat çekmektedir. Son olarak 2014 senesinde sponsorluk usûlüyle restore edilmiştir (Turismo Roma, 2024).

Roma'nın bir diğer anıt niteliğinde kültürel miras eski eseri Pantheon'dur. Patheon'un günümüzde de gözlemleyebildiğimiz halini, Roma imparatoru Hadrian 118-125 yılları arasında inşa ettirmiştir. Önceleri ihmal edilen ve sonrasında barbarlar tarafından yağmalanan yapı, 609 yılında Bizans imparatoru Phocas tarafından Papa IV. Boniface'e bağışlanmıştır. İtalya kralları için 1870'de bir anıt şapele dönüştürülmüştür. II. Vittorio Emanuele, I. Umberto, Savoylu Matgherita, Rafael ve birçok ünlünün mezarı Pantheon'da bulunmaktadır (Turismo Roma, 2024).

4.4. Roma Kültürel Miras Müfettişliği

UNESCO tarafından 1980'de dünya mirası listesine dâhil edilen Roma'nın tarihî merkezinde alan yönetimi olarak kurulan Roma Müfettişliğinin geçmişi 1800'lü yıllara kadar gider. Roma'da 1872'de şehrin imajını değiştiren inşaat faaliyetlerini takip etmekle görevli Belediye Arkeoloji Komisyonu kuruldu. Daha sonra 1900'de Tarih ve Sanat Komitesi ile Surları Koruma Komisyonunun kurulmasına ihtiyaç duyulmuştur. İtalya'nın birleşmesinden bu yana yıllar içinde kültürel varlıklarda meydana gelen gözle görülür artış, eski komisyonların rol ve işlevlerinin yeniden tasarlanması ve yönetimi koordine edebilecek tek bir belediye biriminin kurulması ihtiyacını doğurmuştur. Roma Kültürel Miras Müfettişliği, 1998'de Roma Belediyesinin önemli birimlerinden biri haline dönüştürülmüştür. Günümüze gelindiğinde Roma Müfettişliğine bağlı üç müdürlük bulunmaktadır. Bunlar, şehir müzeleri müdürlüğü, tarihî villaların sanatsal mirası müdürlüğü ve anıtsal yapılara müdahaleler müdürlüğüdür (Sovrintendenza Roma, 2024).

Roma Kültürel Miras Müfettişliği, şehirde bulunan kültürel varlıkların çoğunu ve aralarında Capitoline Tepesi'nde bulunan ünlü ve antik Capitoline Müzeleri'nin de bulunduğu 22 şehir müzesini güvenlik kameralarıyla takip etmektedir. Yalnızca müzelerde ve depolarda saklanan sanat eserleri ve antik buluntuların sayısı 250.000'in üzerindedir. Roma'daki tarihî yapıların, alanların ve müzelerin güvenliğini sağlamak amacıyla Roma Müfettişliği yıllar içinde mali ve teknolojik yatırımlar yapmıştır. Bunların arasında alarm sistemleri, yangın önleme ve video gözetim sistemleri önde gelmektedir. Güvenlik sistemlerinin kurulduğu alanlarda yıllar geçtikçe hırsızlık ve vandalizm olaylarında ciddi bir azalma yaşanmıştır. Roma Müfettişliği, tüm güvenlik sistemlerinden gelen görüntüleri izlemek ve bu sistemleri takip etmek için bir merkez oluşturdu. Bu merkez, 24 saat esasına göre hizmet vermektedir. Merkez, personelin günlük olarak birden fazla vardiya halinde çalıştığı, sistemlerin kontrol ve programlama faaliyetlerini içeriden yürüttüğü, dışarıdan da ihtiyacın olduğu yerde ve zamanda, ihtiyaca özel bir araçla müdahale edebildiği bir operasyonel yapı olarak teşkilatlandırılmıştır. Kültürel mirasa karşı eylemlere karşı koymak, alanların ve binaların açılmasını veya kapanmasını sağlamak, alarm sistemlerinin arızasını tespit etmek ve buluntuları toplayıp istasyona getirmek öncelikli görevleri arasındadır. Kültürel Miras Müfettişliğinin mevcut genel merkezi, Via dei Funari'nin köşesindeki bina da dâhil olmak üzere Piazza Lovatelli'de çatı teraslı önemli bir binadadır. Bu iki bina XVI. ve XVII. Yüzyıllarda inşa edilmişlerdir. Restorasyon çalışmaları 1990'lı yıllarda yapılmıştır (Sovrintendenza Roma, 2024).

4.5. İstanbul ve Roma'nın Yönetim Planlarının Karşılaştırmalı Analizi

İstanbul ve Roma, dünya üzerinde tarihî özelliği bulunan büyük şehirler arasındadırlar. Roma, 11 Mayıs 330'a kadar Roma İmparatorluğuna başkentlik yapmıştır. Bu tarihten sonra Roma İmparatorluğunun başkenti Costantinapol olmuştur. Roma, daha sonradan 476 senesine kadar Batı Roma İmparatorluğunun başkentliği görevine devam etmiştir. Costantinapol (İstanbul), 1453'teki fethiye kadar Bizans İmparatorluğuna, 1453'ten Cumhuriyet'in ilanına kadar, İstanbul ismiyle Osmanlı Devletine başkentlik yapmıştır. Uzun yıllar büyük imparatorluklara başkentlik yapmış bu iki şehirde, çok sayıda kültürel miras niteliğinde eser bulunmaktadır. Her iki şehrin tarihî alanları 1980'li yıllarda Dünya Mirası Listesi'ne girmiştir. Aynı zamanda her iki şehrin tarihî alanları için UNESCO'nun tavsiyeleri doğrultusunda tarihî alan yönetimleri oluşturulmuş ve yönetim planları hazırlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu iki şehrin tarihî alan yönetim planlarının karşılaştırılması, hem bu şehirler için hem de benzer diğer tarihî şehirler için kültürel mirası koruma konusunda yol gösterici değerlendirme ve sonuçlara ulaşılmasını sağlayabilir.

Bir şehrin tarihî ve kültürel değerlerinin korunması, onu küresel şehirler sıralamasında da üst sıralara çıkaracaktır. Ayrıca her bir şehrin geçmişten gelen bir kimliği vardır. Bir kültür, medeniyet ve anlayış çerçevesinde imar edilmiş ve tasarlanmıştır. Eğer geçmişten gelen bu değerlerin, kıymetlerin ve dünya çapında kabul edilen ifadesiyle mirasın (heritage) yok olmaması ve gelecek nesillere aktarılması isteniyorsa, koruma önlemlerinin alınmasına ve buna uygun kent politikalarının uygulanmasına ihtiyaç vardır.

Roma ve İstanbul tarihî alan yönetimlerinin karşılaştırmalı analizinin yapılması amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden olan metin analizi yöntemi kullanılacaktır. Her iki şehrin yönetim planlarının metinleri içerik yönünden analiz edildikten sonra elde edilen verilerle karşılaştırmalı analiz yapılacaktır. Ragin'e (1994:107) göre, karşılaştırmalı analizde benzerlikler ve farklılıklar incelenir. Karşılaştırmalı yöntemin sıklıkla kullanılmasının sebebi, belirli olayların ortaya çıkmasında ve gelişmesinde etkili olan fonksiyonel faktörleri sınıflandırmayı ve açıklamayı sağlamasıdır (Aydın ve Hanağası, 2017:60). Karşılaştırmalı analizden sonra sahadan elde edilen verilerle yapılan ve diğer bir nitel araştırma yöntemi olan gözlemsel araştırma yöntemi kullanılarak her iki şehirdeki tarihi alan dokusunu ve çevre şartlarını doğal ortamında incelemeye ve veriyi doğrudan toplamaya yönelik araştırma yapılmıştır. Bu araştırma ve analizler yapıldıktan sonra bunlar tablolar, grafikler ve görsel malzemelerin bir araya getirilmesi yöntemleriyle karşılaştırma yapılmaya çalışılacaktır.

Grafik 4. Roma ve İstanbul Tarihî Alanlarının İçerik Yönünden Karşılaştırılması – 1

Kaynak: İstanbul ve Roma Yönetim Planlarından esinlenilerek yazarlar tarafından geliştirilmiştir.

İstanbul ve Roma şehirlerinin dünya mirası listesine giren alanlarının yönetim planları karşılaştırıldığında ilk göze çarpan İstanbul yönetim planının şeklen çok daha profesyonelce hazırlandığı hususu olacaktır. Bu durum o kadar açıktır ki, Roma yönetim planında standart bir planda olması gereken içindekiler bölümü dahî bulunmamaktadır. Planın orta kısmına ve son kısmına ekler rastgele eklenerek ana metin oluşturulmuştur. İstanbul planı şeklen usûlüne uygun hazırlanmıştır. Özetle şekil açısından bir sonraki Roma planının çok daha iyi olmasını temenni etmekle yetiniyoruz. İstanbul planı için ise, aynı konunun kavram haritaları ve grafiklerle anlatılması daha ilgi çekici ve anlaşılır olmasını sağlayabilir.

Roma planında, yönetim planının tek başına analitik keşif için bir araç olmadığı, ulaşılacak hedeflerin tanımlanmasına katkıda bulunan ve gerçekleştirilecek ilgili eylemlerin belirlenmesini sağlayan stratejik ve operasyonel bir koordinasyon belgesi olduğu üzerinde durulmuştur. Buna karşılık İstanbul planında kamu kurum ve kuruluşlarının, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişilerin yönetim planına uymak zorunda oldukları belirtilmiştir. Hatta kurumlar, plan kapsamındaki hizmetlere öncelik vermek ve bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri koymakla yükümlüdürler.

Tablo 1. İstanbul ve Roma Yönetim Planlarının Şekil Yönünden Karşılaştırılması

Kent	İstanbul	Roma
Planın Yılı	2018	2015
Planın Sayfa Sayısı	355 Sayfa	119 Sayfa
Planın Eklerinin Sayfa Sayısı	40 Sayfa	427 Sayfa
Kaçıncı Plan Olduğu	2.	1.
İlk Planın Yayınlanma Tarihi	2011	-
Yayınlandığı Lisan/Lisanlar	Türkçe, İngilizce	İtalyanca
Hazırlayan Kurum	İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstanbul Tarihî Alanları Alan Başkanlığı	Roma Belediyesi Kültürel Miras Müfettişliği
Yayınlandığı İnternet Sitesi	http://www.alanbaskanligi.gov.tr/tya/samples/magazine/slider.html	https://romasitounesco.it/en/world-heritage/the-management-plan/
Plana Göre Şehrin En Büyük Sorunları	Kurumlar Arasında Yetki ve Sorumluluk Alanlarının Belirsizliği ve Denetim ve Bütçe Eksikliği	Ulaşım ve Trafik
Plana Göre Tarihî Alan İçin Tehditler	Kontrolsüz Göç, Rant Baskısı, Çok Şeritli Karayolları, Altyapı Yetersizliği	Zamanın Yıpratıcılığı, Rant, Trafik, Nüfus Baskısı, Doğal Afetler
Tarihî Alanın Korunmasından Sorumlu Kurumlar	Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Büyükşehir Belediyesi Alan Başkanlığı İlgili İlçe Belediyeleri	Kültür Bakanlığı Roma Belediyesi Kültürel Miras Müfettişliği
Tarihî Alanın Büyüklüğü	Kara Surları ile birlikte 2.047,24 Hektar	Vatikan ile birlikte 1.469,7 Hektar
Tarihî Alanın Tampon Bölgesinin Büyüklüğü	120,76 Hektar	Vatikan ile birlikte 7.158,93 Hektar
Planda Öne Çıkan Terimler	Tarihî Yarımada, Üstün Evrensel Değer, Koruma-Restorasyon	Tarihî Şehir, Peyzaj, Stratejik Amaçlar
Koruma İle İlgili Kanun	23 Temmuz 1983 tarihli ve 18113 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	"UNESCO'nun koruması altına alınan, Dünya Mirası Listesi'nde yer alan İtalyan kültürel, peyzaj ve çevre açısından önemli alanların korunması ve kullanımına yönelik özel önlemler" hakkındaki 20 Şubat 2006 tarihli ve 77 sayılı kanun

Kaynak: İstanbul ve Roma Yönetim Planlarından yazar tarafından geliştirilmiştir.

Roma planında, Roma'nın tarihî merkezi için birçok öneride bulunulmuştur. Bunlar arasında en çok dikkat çekenleri restoran ve barlardan kaynaklanan atıkların sokaklara yayılmasını önlemek için uygun atık toplama yöntemlerinin belirlenmesi, otel dışı konaklama tesislerinin kayıt dışı çalıştırılmaması ve kötüye kullanılmalarının engellenmesi, peyzaj algısı açısından yararlı olmayan yol işaretlerinin kaldırılması yoluyla peyzaj imajının yönetimine ilişkin yürürlükteki koruma kural ve düzenlemelerinin etkinliğinin doğrulanması ve yürürlükteki kısıtlamaların etkinliğinin doğrulanmasıdır. Ayrıca Roma'nın Trastevere ve Testaccio bölgelerinde yoğunlaşan gece hayatının hafifletilmesi, yayalaştırma süreci, değişim otopark sistemi, yeni bisiklet yolları,

uyumlu araçları kullanan turistler için seyahat planı vb projeler öngörülmüştür. İstanbul planında ise Tarihî Yarımada'da toplu taşımaya ağırlık verilmesi, lastik tekerlekli araç trafiğinin azaltılması ve egzoz salınımını en aza indirecek seçeneklere yönelmesi gibi öneriler getirilmiştir. Ayrıca açık otoparkların kapatılması ve bunların yerine kamu kontrolünde kayıtlı, imarlı, ruhsatlı ve düşük kapasiteli kapalı otoparkların inşa edilmesi gerektiği, ücret, süre ve kısıt gibi stratejilerle bütüncül bir çözüm üretilmesinin gerekliliği ifade edilmiştir.

Fatih'in çöküntü bölgesi halini almaya başlayan tarihî dokusunun iyileştirilerek konut alanlarının ve gece nüfusunun (meskûn alanlarının) artırılmasının hedeflendiği üzerinde durulmuştur. Yapılaşmada yükseklik sınırları getirilmiştir. Bu sınırlar 6,5 metre ile 15,5 metre arasında değişmektedir. Anıt eserlere cephe veren sokaklarda acilen kentsel tasarım projeleri yapılacağı, yaya yolu haricinde yeni yolların açılmayacağı, kültür varlıklarının yoğun olduğu sokaklarda yol kotlarının özgün seviyesine getirilmesi, sivil mimarlık örneği müstakil yapıların özgün biçimi ile korunacağı gibi hedefler öne çıkmaktadır.

Roma'nın tarihî merkezinin korunma durumuna ilişkin olarak yönetim planı çerçevesinde yapılan analizlere göre, yapı mirasının 1980 yılında dünya mirası listesine kaydedilmesinden günümüze kadar herhangi bir nitelik değişikliğine uğramadığı ortaya çıkmıştır. Roma Belediyesi yönetiminin ve müfettişliklerin yıllar içinde anıtsal mimarî yapılara yönelik gerçekleştirdikleri bir dizi müdahale ve diğer kamu ve özel kuruluşlar tarafından anıtsal miras üzerinde gerçekleştirilen restorasyon ve bakım çalışmaları, bu eserlerin anıtsal miraslarının korunmasını mümkün kıldığı ve genel olarak şehrin temel tarihî değerlerinin yüksek düzeyde korunduğu yönetim planında özellikle belirtilmiştir.

İstanbul tarihî alanları 1985'te dünya mirası listesine dâhil edilmiştir. İstanbul planında Roma'daki gibi tarihî alanların yüksek derecede korunduğu ya da 1985'ten beri herhangi bir değişikliğe uğramadığına dair bir ifade bulunmamaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesinin internet sitesinde ise sadece Süleymaniye dünya mirası alanında 1985'ten 2022'ye, geleneksel konut dokusunun %80'ini kaybettiği tespitine yer verilmiştir (İBB, 2024).

Roma yönetim planında özellikle üzerinde durulan konulardan birisi yönetişimdir. Alanın korunmasıyla ilgili stratejik eylemlerden sorumlu kurumların ortak çalışabilmesi için gerekli araçların belirlenmesi ve farklı kurumlar arasındaki sözleşmelerin hazırlanmasının önemi üzerinde durulmuştur. Kendi kendine sürdürülebilir faaliyet ve eylemlerin teşvik edilmesi, Vatikan'la ortaklaşa çalışılması ve öğrencilerin de bu çalışmalara dâhil edilmesi teklif edilmiştir. İstanbul yönetim planında kurumlar arası iletişim ve işbirliğinin güçlendirilmesinin ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasının önemi belirtilmiştir. Ayrıca yönetim planı eylemlerinin, kurumların stratejik planlarında ve yatırım programlarında yer almasının sağlanması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Roma yönetim planında üniversitelerin korumaya ve restorasyona katkısının önemi belirtilmiştir. Ayrıca İtalya Kültür Bakanlığına bağlı bir Yüksek Koruma ve Restorasyon Enstitüsü bulunmaktadır. Bu enstitüdeki kurslarda profesyonel restoratörler eğitilmektedir. Ayrıca Roma müzelerinin, eser, koleksiyon ve tarihî malzemelere ev sahipliği yapmanın yanı sıra kültürel üretim ve etkinlik organizasyonlarında da rol oynamakta olduğu, bu sebeple kentin temel kültür kurumları arasında yer aldıkları ve bu durumun kentin kültür ekonomisinde çarpan etkisi meydana getirdiği belirtilmiştir.

Vatikan ve Papa'nın varlığı, yüzyıllardır turistler ve katolikler için güçlü bir çekim noktası olmuştur. İstanbul için ilk plan hazırlandıktan sonra İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı kurulmuştur. Belediye bünyesindeki korumadan sorumlu üç müdürlük bu daire başkanlığına bağlanmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olarak İstanbul'da Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü ile Restorasyon ve Konservasyon Laboratuvar Müdürlüğü bulunmaktadır. İstanbul, fetihten önce ortodoks dünyasının merkezi konumunda iken, fetihten sonra İslam dünyasının merkezi olmuştur. Bu açıdan hem Müslümanlar hem de ortodokslar için bir cazibe merkezidir.

İtalyan Anayasasının 9. maddesine göre devlet, kültürel araştırmaları teşvik eder ve tarihî ve sanatsal mirası korur. Ayrıca "*Kültürel Miras ve Peyzaj Kanunu*" (22 Ocak 2004 tarihli kanun hükmünde kararname, m.42), kültürel mirasın bütünlük bir vizyonla korunmasını ve geliştirilmesini düzenleyen yasama aracıdır. Türkiye Anayasasının 63. maddesine göre devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar. Bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. Bununla birlikte kültürel mirasın korunması ile ilgili 5 Temmuz 2005 tarihli ve 5366 sayılı "*Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun*" Türkiye'de restorasyon ve korumada yeni bir dönemin kapılarını açmıştır.

Grafik 5. Roma ve İstanbul Tarihî Alanlarının İçerik Yönünden Karşılaştırılması – 2

Kaynak: İstanbul ve Roma Yönetim Planlarından esinlenilerek yazarlar tarafından geliştirilmiştir.

Roma Tarihî Kent Planı ile mevcut bina dokusunun ve belirli ve katmanlı tarihî-morfolojik özelliklerin aşırı çoğalmaların ortadan kaldırılması yoluyla korunması, ana yerleşim yerinin yanı sıra tarihî-sanatsal değere ve sosyal ve kültürel kimliğe sahip ticarî ve zanaat dokusunun korunması, bina topluluklarının ve özel binaların kentsel yapıdaki tarihî-morfolojik, işlevsel ve sembolik rollerinin doğrulanması, yeniden keşfedilmesi ve geliştirilmesi ile restorasyonu hedeflenmiştir. Bunlara ilave olarak çeşitli yerleşim sistemlerinin yapı bileşenleri olarak dış açık alanların (*sokaklar, meydanlar, parklar ve bahçeler*) ve iç mekânların (*avlular, sebze bahçeleri ve bahçeler*) bakımı ve iyileştirilmesi ile yeniden yapılanma olsun ya da olmasın yıkım müdahaleleri yoluyla binaların ve bozulmuş alanların yeniden geliştirilmesi ve açık alanların yeniden tasarlanması da hedefler arasındadır.

İstanbul yönetim planında bu hedeflere karşılık planlama ve proje uygulama çalışmalarının İstanbul'un tarihî alanlarının "üstün evrensel değer" beyanı gözetilerek yapılması üzerinde durulmuştur. Bunun için üç strateji belirlenmiştir. Bu hedefin ilk stratejisi yönetim planı alanında plan, proje ve uygulamaların koruma çerçevesinde bütünlük ele alınması olarak tespit edilmiştir. Bu stratejinin hayata geçirilebilmesi için veri tabanı oluşturulması, kentsel tasarım rehberi hazırlanması ve arkeolojik alanların kent yaşamına kazandırılması gibi eylemler dikkat çekmektedir. İkinci strateji olarak İstanbul Surları Master Planı'nın hazırlanması belirlenmiştir. Üçüncü strateji göre ise yönetim planı alanı içinde yaşam kalitesinin artırılması hedeflenmiştir.

Roma'daki mevcut mirasın belirlenmesi, kataloglanması ve değerlendirilmesine yönelik önemli bir çalışmanın sonucunda G1 (*Kalite Bildirgesi*) ve G2 (*Müdahalelerin Kalitesine İlişkin Kılavuz*), hem doğrudan hem de dolaylı müdahalelerin uygulanması için temel destek araçlarıdır. Roma şehrinin genel planının ele aldığı konulardan biri de aslında tarihi kentte dönüşüme en yatkın alanların kontrol altına alınmasıdır. İstanbul Tarihî Yarımada'daki dünya mirası alanlarında veya bu alanların çevresinde yapılması düşünülen yeni projelerin bu alanlara etkilerinin değerlendirilmesi için KÜMED (*Kültürel Miras Etki Değerlendirme*) raporları hazırlanmıştır. Bu raporlarda aynı zamanda tarihî alandaki üstün evrensel değerlerin devamlılığının sağlanması için tavsiyeler yer almaktadır. Hatta ICOMOS'un nasıl KÜMED raporu hazırlanacağına dair bir kılavuzu da bulunmaktadır.

Bu kılavuza göre bir KÜMED raporu, dünya mirası listesine girmiş alanları etkileyecek proje ve uygulamaları incelemelidir. Bu inceleme ile proje ve uygulamaların tarihî alanın görsel bütünlüğünü ve özgünlüğünü ne derecede etkileyeceği bağımsız bir bakış açısıyla belirlenmeye çalışılır. Aslında bir anlamda eğer geri döndürülemez olumsuz bir etki oluşturacaksa, projeden tamamen vazgeçilmesine veya olumsuz etki oluşturmayacak şekilde projenin yeniden tasarlanmasını sağlamak hedeflenmektedir.

Metropol ve kentsel merkezlerin bir istisna hariç tümünün tarihî çevresinin dışında yer alması, Roma yönetim planında özel olarak belirtilmiştir. İstanbul yönetim planında ise, tarihî alanda üstün evrensel değerin korunması, silüetin korunması, estetik kalitenin artırılması, yaşam kalitesinin yükseltilmesi, somut ve somut olmayan kültürel değerlerin sürdürülebilir koruma ve kullanımının sağlanması, önerilen eylemlerin Koruma Amaçlı İmar Planı kararları ile uyumlu olması, taşıt trafiğinin sınırlandırılması ve uygulama süreçlerinde şeffaflık, açıklık ve katılımın sağlanması üzerinde durulmuştur.

Roma Belediyesi tarafından toplanan parasal gelirlerin, öncelikle kentsel planlama standartlarını yakalamaya yönelik olarak veya toplu taşıma sistemleri için kullanılması hedeflenmiştir. Roma genel planı yalnızca bir alanı tasarlamak için değil, aynı zamanda kentten elde edilen artı değerlerin bir kısmını kullanarak tüm kentin mirasının ve özellikle de tarihî mirasın kurtarılması ve yeniden geliştirilmesi süreçlerini harekete geçiren bir araç olarak görülmüştür. İstanbul Büyükşehir Belediyesince Tarihî Yarımada'da kültürel mirası yaşatmak için gerçekleştirilecek projelerde kullanılmak üzere ek vergi ve harç önerilerinde bulunulmuştur. Bu şekilde altı çeşit vergi teklif edilmiştir. Bu vergiler, emlak alım satımlarında %10 ek vergi, benzin satışlarında %0,5 ek vergi, emlak vergilerine %1 ek vergi, son beş yıl içerisinde enflasyon oranı arındırıldıktan sonra %200'den fazla değer kazanan taşınmazlardan toplam değer artışının %10'u kadar ek vergi, Tarihî Yarımada'ya giren araçlara ve yayalara ek vergi ve Tarihî Yarımada'da park eden araçlara vergi şeklinde sıralanmıştır.

Roma Belediyesinin stratejik planında, kentin en önemli sorunu olarak görülen trafik ve ulaşım üzerinde yoğunlaşıldığı anlaşılmaktadır. Buna göre trafiğin yeniden geliştirilmesi ve yol ağının akışkanlaştırılması hedeflenmiştir. Karayolu ve tramvayla yüzey yerel toplu taşıma ağının yeniden düzenlenmesi, sürdürülebilir hareketlilik için ikinci düzey hizmetlerin geliştirilmesi, taşıma sisteminin çevresel performansının iyileştirilmesi ve park sistemi, üzerinde çalışılan hususlar arasındadır. İstanbul planında ulaşım kararlarının ve projelerin, alanın üstün evrensel değeri dikkate alınarak geliştirilmesi ve herkes için yüksek kalitede erişilebilirlik sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Bu hedef için üç strateji belirlenmiştir.

İlk olarak kentsel ölçekteki ulaşım kararlarında yönetim planı alanı ve kültürel mirasın dikkate alınması stratejisi ortaya konulmuştur. Bu stratejinin gerçekleştirilebilmesi amacıyla KÜMED raporlarının hazırlanması ve erişilebilirlik portalının kurulması eylemleri önerilmiştir. İkinci strateji, yönetim planı alanı ulaşım sisteminin toplu taşıma ve yaya ulaşımı ağırlıklı düzenlenmesi üzerinedir. Bunun için alan içinde bütüncül yaya yolu ve meydan sisteminin geliştirilmesi, bisiklet yolları geliştirilmesi, otopark sisteminin sağlanlaştırılması ve araç girişi ve çıkışı saatlerinin düzenlenmesi gibi eylemler hedeflenmiştir. Üçüncü strateji ise herkes için erişilebilirlik ilkelerinin uygulanmasıdır. Bu stratejide özellikle dezavantajlı grupların erişilebilirliğine yönelik projelerin hazırlanması eylemi dikkat çekmektedir.

Roma Belediyesinin koruma ile ilgili iki önemli birimi bulunmaktadır. Roma tarihî merkezinin değerlendirilmesi ve yeniden geliştirilmesini amaçlayan en son müdahaleler, Kentsel Planlama ve Uygulama Dairesi ve özellikle de hem bazı önemli kentsel dönüşümlerin hem de zamanında ve özellikli müdahalelerin yönetilmesinden sorumlu olan Tarihi Kent Organizasyon Birimi tarafından koordine edilmektedir. Bu birimlerin en önemli hedefleri yönetim planında sıralanmıştır. Buna göre başkent yeniden canlandırılacak, çürümeden ve şehir trafiğinden kurtarılacak önemli bir alan olarak tarihî merkezin kentsel yeniden geliştirilmesi ve yayalaştırılması sağlanacaktır.

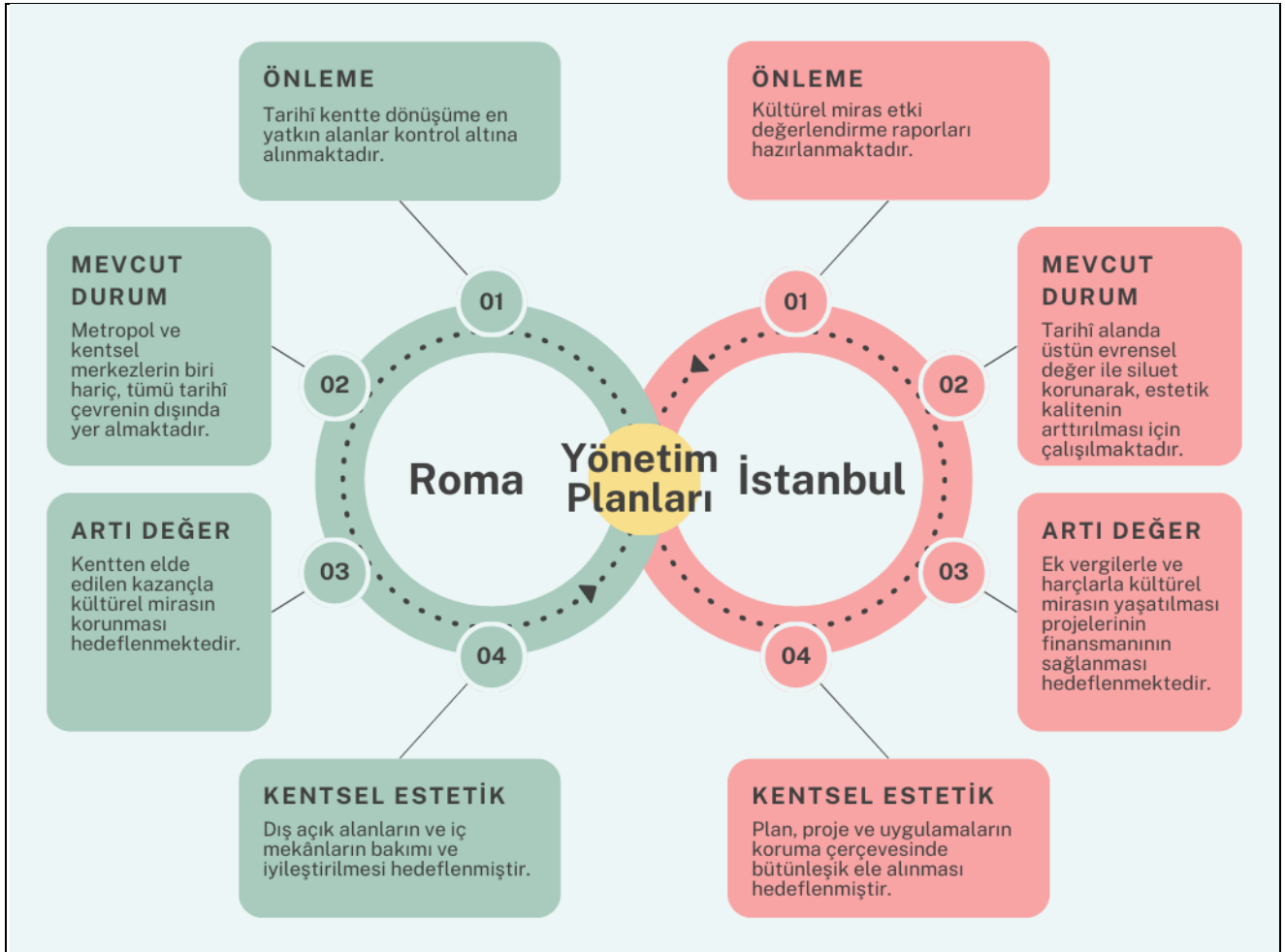
Bir diğer hedef olarak terk edilme ve güvenlik sorunlarıyla karakterize edilen, belirli sembolik ve/veya işlevsel değere sahip yerleri ilgilendiren, tarihî kentin özellikle bozulmuş alanlarının restorasyonu için özel müdahaleler belirlenmiştir. Ayrıca belediyeye ait önemli gayrimenkul komplekslerinin yeniden kullanılması yoluyla kentsel yeniden geliştirme (iyileştirme planları) hedeflenmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesinde ise Kültür Varlıkları Dairesi Başkanlığı altında dört müdürlük bulunmaktadır. Bunlar, Koruma Uygulama ve Denetim Şube Müdürlüğü, Kültür Varlıkları Projeler Şube Müdürlüğü, Kültürel Miras Koruma Şube Müdürlüğü ve Kütüphane ve Müzeler Şube Müdürlüğüdür. Bu müdürlüklerin temel görevi 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanununda da ifade edildiği şekilde kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlamak, bu amaçla bakım ve onarımını yapmak, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa etmektir.

Roma yönetim planının uygulanmasından sorumlu birim Kültürel Miras Müfettişliği'dir. Bu birimin programları, üç ana yön doğrultusunda Roma şehrinde sahip olunan veya yönetilen tarihî, arkeolojik ve sanatsal mirasın kurtarılmasına, restorasyonuna ve değerlendirilmesine yöneliktir. Bu üç ana yön mevcut kültürel varlıkların bakımı, mümkün olan yerlerde mekânları gelir getiren yerler haline getirmek ve iletişimidir. Roma'daki Kültürel Miras Müfettişliğine karşılık, İstanbul'da İstanbul Tarihî Alanları Alan Başkanlığı bulunmaktadır. Alan başkanlığının hedefleri arasında öne çıkanı kültür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanında, tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipmanda yüksek standartların kullanılmasının sağlanmasıdır.

İtalya'da 24 Şubat 1992 tarihli ve 225 sayılı Kanun, canın, mülkün, yerleşim yerlerinin ve çevrenin bütünlüğünü doğal afetler, felaketler veya diğer felaket olaylarından kaynaklanan hasar ve/veya tehlikeden korumaktan sorumlu organ olarak Ulusal Sivil Koruma Teşkilatı kurulmuştur. Türkiye'de ise Afet ve Acil Durum Başkanlığı kurulmuştur. İstanbul yönetim planında afet ve acil durumlara yönelik üç strateji belirlenmiştir.

İlk strateji yönetim planı alanı içerisindeki kültürel mirasa yönelik afet ve acil durum doğurabilecek risk faktörlerinin tespiti'dir. Bunun için mevcut analizlerin güncellenmesi ve alandaki risk faktörlerine yönelik yeni analizlerin yapılması hedeflenmiştir. Ayrıca risk altındaki kültürel mirasın tespiti ve risk azaltma çalışmalarının etaplanması da hedeflenen eylemlerdendir. İkinci strateji yönetim planı alanına yönelik riskin azaltılması için yapılacak çalışmaların programlanması'dır. Bunun için düşünülen risk altındaki kültürel mirasa ilişkin iyileştirme uygulamalarının programlanması eylemi dikkat çekmektedir. Bu hedefteki son strateji ise afet sonrası yapılacak çalışmaların programlanması üzerinedir. Afet sonrası zarar gören kültürel mirasın tespiti ve korunmasının sağlanması en önemli eylem olarak ortaya çıkmaktadır.

Grafik 6. Roma ve İstanbul Tarihî Alanlarının İçerik Yönünden Karşılaştırılması – 3

Kaynak: İstanbul ve Roma Yönetim Planlarından esinlenilerek yazarlar tarafından geliştirilmiştir.

Roma genel planında tanımlandığı şekliyle tarihî kentte ticarî ve sınaî faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, Tarihî kentin çevresindeki ticarî faaliyetlerin korunması ve yeniden geliştirilmesine ilişkin disiplin adlı yeni metinle düzenlenmiştir. Kolezyum, Ulusal Roma Müzesi ve Roma Arkeolojik Alanına özel bir müfettişlik bulunmaktadır. Bu özel müfettişliğin haricinde Bölgesel Turizm Acentesi, Koruma Kurulları, Roma Belediyesi

Güzel Sanatlar ve Peyzaj Müfettişliği ile Kültür ve Gençlik Politikaları Bölge Müdürlüğü, koruma ile ilgili diğer kurumlardır. İstanbul'da ise kimi tarihî eserler için Anıt Eser Kurulu oluşturulmuştur. Ayrıca Kültür Varlıklarını Koruma Kurulları, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Vakıflar Bölge Müdürlükleri, koruma ile ilgilenen kurumlar arasındadır. İstanbul'daki dünya mirası alanlarından olan Zeyrek Camii alanında Atatürk Bulvarı'nın bir kısmının veya tamamının yer altına alınarak yayalaştırılması plan notları arasında yer almaktadır. Bu alan ve çevresinde yeni yapılara belli yükseklik sınırlamaları getirilmiştir. Ayrıca Zeyrek Evleri Projesi ile sivil mimarlık örneği evler restore edilmektedir. İstanbul Kara Surları alanında çok sayıda yenileme alanı projesi bulunmaktadır. Bu alandaki imalathanelerin Surdışı'na çıkarılması hedeflenmiştir. Yine surların çevresindeki kültürel olmayan yapılar yıkılarak yerlerine Tarihî Yarımada ile özdeşleşen bitkiler dikilecektir.

Roma yönetim planının üçüncü bölümü, planın içeriğinin bulunduğu bölümdür. Burada öncelikle stratejik amaçlar üzerinde durulmuştur. Vatikan'ın alan dışı mülkleri hariç olmak üzere, alanın tüm çevresi ile ilgili olarak yönetim planı, özellikle mevzuat, kentsel planlama araçları ve stratejik planlama araçları tarafından tasarlanan amaçları, eylemleri ve düzenleyici araçları ele almaktadır. İstanbul yönetim planının beşinci ve son bölümü 2018 yönetim planının asıl içeriğini oluşturmaktadır. İstanbul tarihî alanları için hazırlanan bu yeni plan, bir önceki plana göre, UNESCO Dünya Mirası Komitesinin tavsiyeleri doğrultusunda daha sade ve anlaşılabilir şekilde hazırlanmıştır. Bu yeni planda toplamda 7 hedef için 17 strateji ve 65 eylem belirlenmiştir. Eylemler için oluşturulan tablolarda, kurumlar, proje koordinatörü kurum, izleme yapacak kurum ve son olarak eylemin hangi sürede gerçekleştirileceğine dair bilgiler ve göstergeler bulunmaktadır. Eylemlerin gerçekleştirilmesi için kısa, orta ve uzun vade olarak üç çeşit süre tespit edilmiştir. Kısa vadenin süresi 1-2 yıl iken, orta vadenin süresi 3-4 yıldır. Uzun vade ile kastedilen ise 5-6 yıldır. Ayrıca yönetim planının her sene gözden geçirilerek, eylemlerin fiiliyata geçirilip geçirilmediğinin kontrolü için göstergeler belirlenmiştir.

Roma tarihî merkezinin yönetim yapılarını belirlemek amacıyla kullanılan ana düzenleyici referans metinleri, 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşme ile 20 Şubat 2006 tarihli ve 77 sayılı “*UNESCO'nun koruması altına alınan Dünya Mirası Listesi'nde yer alan İtalyan kültürel, peyzaj ve çevresel öneme sahip alanların korunması ve kullanımına yönelik özel önlemler*” adlı İtalyan kanunudur. Vatikan'ın bu konuda özel düzenlemeleri yoktur. İtalya ile Vatikan arasındaki 26 Kasım 2015 tarihli Mutabakat Zaptı'nda belirlenenlere uygun olarak, sınır ötesi alanın korunması konusunda işbirliği yapmak amacıyla, “*Sınır Ötesi Koordinasyon Kurulu*” adlı bir çalışma grubu teşekkül ettirilmiştir. Türkiye'nin 1972 tarihli UNESCO sözleşmesine katılması 14.04.1982 tarihli ve 2658 sayılı Kanunla uygun görülmüştür. Bu sözleşme, 23.05.1982 tarihli ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 14.02.1983 tarihli ve 17959 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

Roma yönetim planının eklerden önceki son kısmında faaliyetlerin izlenmesi üzerinde durulmuştur. İzlemenin, sürecin uygulama aşamasına ilişkin göstergelerin doğrulanması yoluyla gerçekleştirileceği belirtilmiştir. Aynı usûl İstanbul için de geçerlidir. İstanbul yönetim planının her sene gözden geçirilerek, eylemlerin fiiliyata geçirilip geçirilmediğinin kontrolü için göstergeler belirlenmiştir.

Roma ve İstanbul'un koruma altında olan bölgeleri detaylı olarak gözlemlenmiş ve karşılaştırma yapılarak benzerlikler ve farklılıklar üzerinde değerlendirme yapılmıştır. Bu çalışma gereğince her iki şehrin tarihî merkezi, önde gelen tarihî abideleri, caddeleri, sokakları ve sivil mimarî yapıları başta olmak üzere ayrıntılı bir şekilde gezilerek, incelenmiştir. İncelenen alanlarda binlerce fotoğraf ve video çekilerek, aradaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koyabilecek veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Her iki şehir için yönetim planları çok eskiye dayanmamaktadır. Ancak eğer planlar uygulama alanı bulduysa etkisini gösterebilecek kadar bir zamanın geçtiği de kaçınılmaz bir gerçektir. İki tarihî merkeze giden bir kişinin gözlemleyebileceği ilk husus, Roma şehrine hâkim bir mimarî anlayışın bulunduğu ve bu anlayışın XX. yüzyılda değil, daha önceden gelen bir anlayış olarak korunduğudur. Ancak İstanbul'da eskiden beri gelen mimarî dokunun çok zarar gördüğü hemen anlaşılabilmektedir. Ayrıca Roma'da neredeyse kültürel miras mimarî eserlerin çok büyük bir bölümünün restore edildiği, bakımlı oldukları, girişlerinde veya etraflarında güvenlik görevlilerinin veya sivil görevlilerin bulunduğu gözlemlenebilen hususlar arasında yer almaktadır. Buna karşın İstanbul'da çok sayıda eski eserin hala restore edilmediği, bakımsız kaldığı, bazı eski eserlerin güvenlik açısından tehlike oluşturan bir hale büründüğü görülmektedir. Elbette ki, bu durumun sebeplerinden birisi, İstanbul'da Roma'dan daha fazla eski eserin bulunmasından kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca İstanbul'un başkentliği kaybettiği 1923 senesinden sonra uzun yıllar bakımsız kaldığı da bir gerçektir. Bunun bir diğer sebebi, Roma'nın çağdaş restorasyon yöntemleriyle, İstanbul'dan daha önce tanışmış olmasıdır. İstanbul Büyükşehir Belediyesinin internet sitesinde Süleymaniye alanındaki sivil mimarî eski eserlerin %80'inin son kırk yılda yok olduğunun belirtilmesi önemli bir tespittir.

İstanbul ve Roma şehirlerinin en çok dikkat çeken özellikleri, bina yükseklikleri arasındaki farktır. Roma şehrinin özellikle tarihî merkezinde beş veya altı kattan yüksek bina görmek neredeyse imkânsızdır. Sadece şehrin dış çeperlerinde on katlı binalara rastlamak mümkündür. Ancak İstanbul'da dünya mirası listesine girmiş olan Kara Surları'nın hemen yakınına otuz kattan yüksek binalar inşa edilebilmiştir. Roma şehrinin tarihî alan ya da tampon alan olmayan bölümlerinde bile gökdelenlere rastlamak mümkün değildir. Böyle olunca şehrin silüetine tarihî eserler hâkim olmaktadır. Bu da yüzyıllardır şehrin anlatmak istediği medeniyet algısının devam etmesini sağlamaktadır. Roma'daki binaların dış cephe özelliklerine uymayan bir bina, Kolezyum'un karşısında dikkati çekmektedir. Ancak İstanbul'daki yüksek binaların silüete verdiği zarar çok daha fazla göze çarpmaktadır.

Roma yönetim planında belirtildiği üzere Roma tarihî merkezi 1.469,7 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Buna karşılık İstanbul tarihî alanı yaklaşık %40 daha fazla bir yüzölçüme sahip olarak 2.047,24 hektardır. Ancak Roma tarihî merkezinin tampon alanı 7.158,93 hektar olarak belirlenmiştir. İstanbul'un tarihî alanının tampon alanı ise sadece 120,76 hektardır. İki tampon bölge arasında 60 kat fark bulunmaktadır. Aslında Roma'da bu kadar büyük tampon bölge bulunması, tarihî merkezin silüetini ve çevresini büyük oranda korumaktadır. Yine bu sayede tarihî merkezin etrafında aşırı yapılaşma engellenmektedir.

Roma şehrinde en dikkat çeken hususlardan birisi de binaların ve yolların aşırı tabelayla doldurulmamasıdır. İstanbul ve özellikle Suriçi, bu konuda talihsiz durumdadır. Roma'nın tarihî merkezinde bazı dükkânlarda tabela bile bulunmamaktadır. Dükkânların, lokantaların ya da mağazaların cam bölümlerini arttırmak için binaların orijinalliğine dokunulmamıştır. Roma şehrinin geneline yansıyan bu anlayışla, binaların dış cephelerindeki orijinal görünüm zarar görmemektedir. İstanbul'da ise zemin kattan başlamak üzere binalarda tüm katlar tabelalar ile doldurulmaktadır. Hatta öyle ki, Suriçi'ndeki tarihî binaların bile dış cepheleri klimalarla ve dev tabelalarla işgal edilmektedir. Kimi zaman aşırı klimalarla donatılmış ahşap kültürel miras binalar yanarak kullanılmaz hale gelmektedirler.

Roma'da Roma Forumları olarak adlandırılan arkeolojik alanlar bulunmakta iken, İstanbul'da da Sultanahmed Kentsel ve Arkeolojik Koruma Alanı bulunmaktadır. Roma'da arkeolojik alanın bir kısmının üzerinin Mussolini iktidarı döneminde asfaltlanmış olması hala eleştiri konusu yapılmakta iken, İstanbul'da da arkeolojik alanın çevresi aşırı otel yapılaşmasıyla karşı karşıya durumdadır. Roma'da arkeolojik alanın büyük kısmının üzerinin açık ve ziyaret edilebilir durumda olduğu görülmektedir. İstanbul'da da üzeri kültürel varlık olmayan binalarla dolu olan arkeolojik alanların açığa çıkarılması ve açık müze olarak sergilenmesi beklenen bir durumdur.

İstanbul'da Tarihî Yarımada'nın dört bir tarafı raylı sistem ulaşım sistemleri ile donatılmış durumdadır. Metro, tren ve tramvay hatlarıyla, tarihî alanın her yerine raylı sistemlerle ulaşmak mümkündür. Buna karşın Roma'nın tarihî alanında bu kadar yoğunluklu raylı sistem bulunmamaktadır. Ancak yönetim planından da anlaşılacağı üzere Roma'nın tarihî merkezinde metro ağının genişletilmesi hedef olarak belirlenmiştir. Zaten Roma'nın tarihî merkezinde halihazırda metro inşaatları gözlemlenebilmektedir.

Hem Roma'nın, hem de İstanbul'un birçok tarihî meydanı bulunmaktadır. Bunlar içinde en çok dikkat çeken meydanlar Roma'nın Navona Meydanı ile İstanbul'un Sultanahmed Meydanı'dır. Her iki meydanda da dikilitaşlar, çeşmeler, mabedler ve yüzyıllar içinde çeşitli fonksiyonlar için kullanılmış binalar bulunmaktadır. Yine her iki meydan, uzun birer dikdörtgen şeklindedirler. Her iki meydandaki dikilitaş da Romalılar tarafından dikilmiştir. Dikilitaşların arasındaki fark İstanbul'dakinin Mısırlılar tarafından yapılmış olmasıdır. Roma'daki ise Romalılar tarafından Mısır'daki dikilitaşlara benzetilerek yapılmıştır. Her iki dikilitaş da 300'lü yıllarda bu meydanlara getirilmiştir. Navona Meydanında bulunan Sant'Agnese in Agone Kilisesi ve Sultanahmed Meydanında bulunan Sultanahmed Camii 1600'lü yıllarda yapılmışlardır. Bu açılarından bakıldığında iki farklı medeniyetin geçmişten kalan kadim bir meydanı nasıl düzenledikleri veya kendilerinden önceki eserleri de koruyarak, kendi anlayışlarıyla bir meydanı nasıl şekillendirdikleri gözlemlenebilmektedir.

5. SONUÇ

Dünya Mirası Listesi'ne giren tarihî eserlerin ve çevrelerinin aslî halleriyle korunması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için 2000'li yıllarda yeni bir yönetim tarzı gelişmiştir. UNESCO, listeye yeni girecek tarihî alanlar için bir yönetim planı hazırlanmasını istese de daha önceki yıllarda listeye girmiş tarihî alanlar için bunu mecburî tutmamıştır. Ancak eskiden listeye dâhil olan alanlar için yönetim planı hazırlanmasını tavsiye etmiştir. Bu sayede 1980'li yıllardan itibaren listeye giren birçok tarihî alanda yeni yönetim mekanizmaları oluşturularak, yönetim planları hazırlanmıştır. Böylece gittikçe daha fazla bir şekilde küreselleşme, tektipleşme ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan kültürel mirasın yönetimi için yeni bir yönetim modeli meydana gelmiştir. Bu

yeni oluşturulan yönetim modelinin teşkilatlanması ve isimleri ülkeden ülkeye farklılaşsa da ulaşmak istedikleri hedefler ortaktır.

Hem Roma'nın tarihî merkezi, hem de İstanbul'un tarihî yarımadası 1980'li yıllarda dünya mirası listesine ilk giren tarihî alanlar arasındadır. Yönetim planlarının hazırlanmaya başlandığı 2000'li yıllarda her iki şehrin tarihî alanları için yönetim planlarının hazırlandığı görülmektedir. İki şehrin yürürlükte olan yönetim planları incelendiğinde, İstanbul planının bir planda olması gereken temel özellikleri üzerinde taşıdığı, buna karşılık Roma planının şekil yönünden gelişigüzel hazırlandığı izlenimi elde edilmektedir. Roma planında içindekiler bölümü bulunmadığı gibi, ekler de plana rastgele eklenmiştir.

İstanbul yönetim planının ilk hali 2011'de yayınlanmıştır. Daha sonra UNESCO ve ICOMOS'un tavsiyeleri doğrultusunda tekrardan güncellenerek 2018'te ikinci plan yayınlanmıştır. Roma planı ise ilk olarak 2015'te hazırlanmıştır. Her iki şehir için yeni planların hazırlık çalışmaları devam etmektedir. İki plan karşılaştırıldığında, her iki şehrin kültürel miras değerlerinin ne derecede korunduğu, kamu kurumlarının ve şehrin sakinlerinin koruma bilinçleri üzerine kimi değerlendirmeler yapılabilmektedir. Özellikle İstanbul'da anıt eserler büyük oranda günümüze ulaşabilmiş olsa da şehrin genelindeki tarihî sokak yapısının çok büyük zarar gördüğü hemen anlaşılabilmektedir. Buna karşılık Roma'da çok yüksek koruma kültürünün olduğu ve çok ciddi anlamda uygulama alanı bulduğu gözlemlenebilmektedir. Roma'nın tarihî merkezinde dünya mirası listesine girdiği 1980'den beridir nitelik değişikliği olmadığı planda açıkça belirtilmiştir. İstanbul'da ise Tarihî Yarımada'daki önemli tarihî alanlardan biri olan Süleymaniye'de dünya mirası listesine girdiği 1985'ten beridir geleneksel konut dokusunun %80'inin kaybedildiği ortaya çıkmıştır. Bu açılarıdan Roma'da koruma konusunda şehrin geneline yayılan bir anlayışla karşılaşılabilmektedir. Ancak İstanbul'da elden kaçan fırsatların olduğu ortaya çıkmaktadır. İstanbul'un tarihî alanının Roma düzeyinde korunabilmesinin, etkin bir tarihî alan yönetiminin oluşturulmasına ve uygulanabilir bir yönetim planının hazırlanmasına bağlı olduğu anlaşılmıştır. Yönetim planına uyulmasının İstanbul için acil bir önlem olduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle Tarihî Yarımada için kültürel mirası koruma konusunda kültürel olağanüstü hal ilan edilmelidir. Yönetim planı ne kadar iyi hazırlanırsa hazırlansın uygulama alanı bulamayınca bir fayda getirememektedir. Buna karşın kültürel mirası koruma anlayışının tüm kurumlarınca ve sakinlerince benimsendiği bir kentte, yönetim planının uygulanmasının önüne bir engel çıkmadığı görülmüştür.

Tarihî alan yönetimleri incelendiğinde, sistem teorisinin mantığı ile örtüşen yeni yönetim modelleri geliştirildiğinde etkin sonuçlar alınabileceği fark edilebilmektedir. Sistem teorisinin temel mantığına göre bir sistem, birbiriyle ilişkili öğelerin bir kümesidir. Dolayısıyla bir sistem, en az iki öğeden ve öğelerinin her biri ile kümedeki en az bir diğer öğe arasında geçerli olan bir ilişkiden oluşan bir varlıktır. Bir sistemin öğelerinin her biri, diğer tüm öğelere doğrudan veya dolaylı olarak bağlıdır. Dahası, öğelerin hiçbir alt kümesi diğer hiçbir alt kümeyle ilişkisiz değildir (Ackoff, 1971:672). Tarihî alan yönetimlerinde de ilgili kamu kurumları, birbiri ile ilişkili ve ortak çıkarlar ve aynı amaçlar doğrultusunda çalışmaktadırlar. Bu açılarıdan sistem teorisinin bakış açısı ile tarihî alan yönetimi için daha etkin bir yönetim oluşturularak, daha kaliteli ve fazla çıktının meydana getirilmesi sağlanabilir. Ayrıca çıktılarının kültürel mirası koruma amacına uygun olmaları gerekmektedir.

Yeni kamu yönetimi ile birlikte bir kısım kavramlar öne çıkmıştır. Bunlar arasında yönetişimde birlikte karar alma, yerellik, toplum odaklı, hesap verebilirlik, şeffaflık ve bilgiye ulaşmada kolaylık sayılabilir. Ayrıca stratejik yönetim kavramı yeni dönemin önde gelen yaklaşımlarındandır. Yeni kamu yönetimi modelinden yerel yönetimler de etkilenmiştir. Stewart ve Stoker'a (1989:2-5) göre, artık belediyeler, yerel sakinlerle aralarında doğrudan bir bağlantı kuracaklardır. Yine özel sektörün uzmanlarından faydalanılarak bürokrasi, asgari düzeye indirilecektir. Yerel temsilî demokrasi güçlendirilecektir. Belediyeler, görev ve yetkilerini diğer paydaş kurum ve kuruluşlarla paylaşacaklardır (Demirkaya, 2006:141). Böylece İstanbul gibi tarihî kentlerde tarihî alan yönetimlerine yerel sakinlerin ve sivil toplum kuruluşlarının da aktif olarak katılmaları önem arz etmektedir (Demirkaya, 2018:13-34).

Yerel yönetimlerin en önemli özelliklerinden birisi desantralizasyon kavramına göre teşkilatlanmalarının gerekliliğidir. Desantralizasyonun Osmanlı Devleti'nden beri gelen ve dilimizde kullanılan karşılığı adem-i merkeziyettir. Bir diğer tanımlama ile yerelleşme olarak da ifade edilebilir. Ya da merkeziyetçiliğin azaltılması şeklinde de söylenebilir (Oktay, 2022:26). Desantralizasyon kavramından yola çıkarak alan yönetiminin merkeze bağlı bir yapı değil, özerk bir yapıyla yönetilmesi, sürdürülebilir miras yönetimi için gereklidir. Kültürel miras politikalarının bir seçim döneminden, diğer seçim dönemine değişiklik göstermemesi, alınacak kararlarda siyasetin ve rant paylaşımlarının etkili olmaması elzemdir.

Sistem teorisi perspektifinde oluşturulacak bir tarihî alan yönetimi ile İstanbul için planlanan, kültürel mirasın korunmasının gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir. Birbiriyle ilişkili parçalardan oluşan bir bütün olan tarihî

alan, birbiriyle rekabet eden değil birbirinin eksikliğini tamamlayarak çalışan kurumların bir araya gelerek katkı sağladığı bir anlayışla yönetilmelidir. İstanbul'un tarihî alanı olan Tarihî Yarımada'nın tampon bölgesi Beyoğlu, Kâğıthane, Zeytinburnu, Bayrampaşa, Eyüpsultan, Beşiktaş, Şişli, Kadıköy ve Üsküdar'ı da içine alacak şekilde genişletilmelidir. Bu ilçelerde de kat sınırlaması, tarihî dokunun korunması, kent estetiğinin sağlanması gibi koruma önlemleri uygulanmalıdır. Böylece yaklaşık 15 bin hektarlık bir alan, tampon bölge olarak kabul edilmiş olacaktır. Mevcut durumda İstanbul tarihî alanlarının silueti birçok yönden bozulmuştur. Daha da kötüye gitmemesi için tampon alanın genişletilmesi şarttır.

Tarihî eserleri koruma ve restorasyon, tarihî alanların orijinalliğinin zarar görmemesi veya tarihî dokunun yeniden kazandırılması çalışmaları ciddi maliyet istemektedir. Küresel ekonomik krizler ve ülke içinde bazı ihtiyaçların belli dönemlerde öne çıkmasıyla tarihî eserlerin restorasyonu için gereken maliyet karşılanamamaktadır veya İstanbul gibi tarihî sokak dokusu ve sivil mimarî yapıları ciddi zararlar görmüş şehirlerde, yapılacak ihya ve restorasyon faaliyetleri için çok yüksek meblağlara ihtiyaç bulunmaktadır. Her zaman kamu kurumlarının bu maliyetleri karşılaması mümkün değildir. Burada sponsorluk, vergi indirimi veya hayır işi gibi usullerle maliyetlerin özel sektöre veya varlıklı insanlara yaptırılması yoluna gidilmelidir. Bu konuda büyük firmalar teşvik edilmelidir. Mesela Roma Tirevi Çeşmesinin 2014 yılındaki restorasyonu için bir firmadan malî destek alınmıştır. Bunun İstanbul'da da örnekleri bulunmasına rağmen çok daha fazla oranda arttırılmalıdır. Tarihî Yarımada'da son yıllarda kimi binaların dış cepheleri yenilenerek, estetik açıdan iyileştirme çalışmaları yapıldığı gözlemlenmektedir. Bu çalışmalar, her kesim tarafından olumlu karşılanabilecek türden faaliyetler arasındadır. Hatta bu sayede birçok binanın dış cephelerindeki klimalar ortadan kalkmış ve çok kötü haldeki görüntülerin bir kısmında düzeltilmeler yaşanmıştır. Ancak bu cephe yenilemelerinin Tarihî Yarımada'nın tarihinden gelen mimarî yapısına, Türk evi dış cephe kültürüne uygun yapılmasının gerekliliği genel olarak kabul gören hususlar arasındadır. Bu devre kadar Fatih İlçesinde hiç yapılmamış, Osmanlı mimarî kültürüyle alakası olmayan cephe giydirmeleri, tarihî bütünlük içinde açık bir şekilde sırtılmaktadır. Bu konuda yeni yapılacak çalışmalarda Osmanlı mimarî kültürüne ve Fatih İlçesinin fetihten beri gelen ev tipine uygun projelerin yapılması gereklidir. Bunun için örnek aranır, Mimar Kemaleddin tarafından yapılan Dördüncü Vakıf Han'ın dış cephesi incelenebilir. Osmanlı ve Selçuklu mimarî anlayışının karma halinin uygulandığı bu yapı pencere şekilleri ve diğer unsurlarıyla yeni yapılacak dış cephe giydirmeleri için bir fikir verebilir.

Alan yönetimi, bünyesinde Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı kurumların temsilcileri, belediye bürokratları, ilgili akademisyenler ve ilgili STK temsilcilerinin yer alacağı özerk bir yapıya kavuşturulmalıdır. Alan yönetiminin hazırlayacağı yönetim planına muhalif olabilecek her türlü diğer kamu kuruluş planlarının, bu plana uyma zorunluluğu getirilmelidir. Ayrıca alan yönetiminin etkin yapısının korunması için eylemlerin vatandaşlara mal edilmesi amacıyla farkındalık ve bilinç artırıcı bir yönetim ağına kurulması önem arz etmektedir. Alan yönetimi kaynakları stratejik önceliklere göre dağıtılmalı, bu kaynakların etkin kullanılıp kullanılmadığı izlenmeli ve bu çerçevede bir hesap verme kültürü oluşturulmalıdır (Demirkaya, 2019:400).

Alan Müfettişliğinde tek söz sahibi kamu kurumları olmamalı, STK'lar ve alan sakinleri de aktif roller almalıdır. Bu roller göstermelik ve gelişigüzel olmamalıdır. Yönetişim ilkesinin bir gereği olarak tarihî alanda yaşayanların yönetime ve kültürel mirası koruma çalışmalarına katılmamaları, sürdürülebilir bir koruma anlayışının yerleşmesini engelleyebilecektir. Sonuçta bir tarihî alanı canlandıran, yaşanabilir kılan ve tarihî eserleri kullanan en başta o alanın sakinleridir.

YAZAR BEYANI / AUTHORS' DECLARATION:

Bu makale Araştırma ve Yayın Etiğine uygundur. Beyan edilecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Araştırmanın ortaya konulmasında herhangi bir mali destek alınmamıştır. Makale yazım ve intihal/benzerlik açısından kontrol edilmiştir. Makale, "en az iki dış hakem" ve "çift taraflı körleme" yöntemi ile değerlendirilmiştir. Yazar(lar), dergiye imzalı "Telif Devir Formu" belgesi göndermişlerdir. Mevcut çalışma için mevzuat gereği etik izni alınmaya ihtiyaç yoktur. Bu konuda yazarlar tarafından dergiye "Etik İznine Gerek Olmadığına Dair Beyan Formu" gönderilmiştir. / This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support. The article has been checked for spelling and plagiarism/similarity. The article was evaluated by "at least two external referees" and "double blinding" method. The author(s) sent a signed "Copyright Transfer Form" to the journal. There is no need to obtain ethical permission for the current study as per the legislation. The "Declaration Form Regarding No Ethics Permission Required" was sent to the journal by the authors on this subject.

YAZAR KATKILARI / AUTHORS' CONTRIBUTIONS:

Kavramsallaştırma, orijinal taslak yazma, düzenleme – **Y1 ve Y2**, veri toplama, metodoloji, resmi analiz – **Y1 ve Y2**, Nihai Onay ve Sorumluluk – **Y1 ve Y2**. / **Conceptualization, writing-original draft, editing – Y1 and Y2, data collection, methodology, formal analysis – Y1 and Y2, Final Approval and Accountability – Y1 and Y2.**

KAYNAKLAR

- ACKOFF, Russell Lincoln (1971), “Towards a System of Systems Concepts”, **Management Science**, S.17(1), ss.661-671.
- AHUNBAY, Zeynep (2022), **Kültür Mirasını Koruma İlke ve Teknikleri**, Yapımevi Yayıncılık, İstanbul, 3. Baskı.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet, ÖZTÜRK, Said ve BAŞ, Yaşar (2006), **Kiliseden Müzeye Ayasofya Camii**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.
- ALTUNBEĞ TURGUT, Ceren (2019), “Roma Dönemi Şehircilik Anlayışı”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**, S.17(26), ss.273-302.
- APPIANOS (2022), **Roma Tarihi Krallar, İtalya, Sammitler, Keltler, Sicilya ve Adalar** (Çev. Okan Demir), Pinhan Yayıncılık, İstanbul.
- AYDIN, Kemal ve HANAĞASI, Uğur Baran (2017), “Sosyoloji ve Siyasal Araştırmalarda Karşılaştırmalı Yöntem”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.33, ss.57-86.
- BELCHER, Geoffrey (2014), “Values in World Heritage Sites”, **Cultural Heritage Ethics Between Theory and Practice** (Ed. Constantine Sandis), Open Book Publishers, Cambridge, ss.181-195.
- BLACK, Jeremy (2022), **Kısa İtalya Tarihi** (Çev. Ekin Duru), Say Yayınları, İstanbul, 2. Baskı.
- CADARIO, Matteo, GIUSTOZZI, Nunzio ve GUEMIERI, Marta Chiara (2024), **Archaeological Guide to Rome**, Electa S.p.A., Milano.
- ÇELİK, Mehmet (2000), “İmparator Marcia’nın İskenderiye Kütüphanesini Yaktırması (1 Ağustos 455)”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.10(1), ss.51-67.
- ÇETİNKAYA, Haluk (2015), “İstanbul’un Bizans Dönemi Mimarisi”, **Büyük İstanbul Tarihi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayını, İstanbul, 8. Cilt, ss.24-67.
- DEMİREL, Fatmagül (2011), **Sultan II. Abdülhamid’in Mirası İstanbul’da Kamu Binaları**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.
- DEMİRKAYA, Yüksel (2006), “Küreselleşmenin Kamu Yönetimi Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği”, **Avrupa Araştırmaları Dergisi**, S.14(2), ss.133-150.
- DEMİRKAYA, Yüksel (2018), “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Kamu Yönetiminde Yeni Aktörler: Sivil Toplum Örgütleri”, **Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi: Kamu Yönetiminde Değişim** (Ed. Yüksel Demirkaya), Hiper Yayınları, İstanbul, ss.13-34.
- DEMİRKAYA, Yüksel (2019), “Türk Kamu Yönetiminde Planlama”, **Türk Kamu Yönetimi** (Ed. Hamza Ateş), Savaş Yayınevi, Ankara, ss.393-414.
- DURSUN, Haluk (2019), **Boğaziçi’nde Kırk Yılım**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2. Baskı.
- EVLIYA ÇELEBİ (1896), **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, İkdam Matbaası, İstanbul.
- EYİCE, Semavi (2009), **Eski İstanbul’dan Notlar**, Küre Yayınları, İstanbul, 2. Baskı.
- EYİCE, Semavi (2019), “Büyük Çarşı”, **Geçmişten Geleceğe Kapalı Çarşı** (Ed. Ali Şükrü Çoruk), İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, ss.1-11.
- GÖK, Hasan (2020), **Koruma Alanlarındaki İmar Uygulamaları**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2. Baskı.

- GÜNDÜZ, Arif Emre (2024), **Eyüp Sultan Hazretleri Halid Bin Zeyd Ebû Eyyûb El-Ensârî (ra)**, Süeda Yayınları, İstanbul.
- ICOMOS (2024), “*ICOMOS Hakkında*”, **ICOMOS Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomos&dil=tr> (Erişim Tarihi: 12.07.2024).
- İNALCIK, Halil (2019), **İstanbul Tarihi Araştırmaları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2024), “*Süleymaniye’nin Mevcut Durumu: 1985’ten Günümüze Ne Değişti?*”, **İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kurumsal Web Sayfası**, <https://kulturelmiras.ibb.istanbul/suleymaniyenin-mevcut-durumu-1985ten-gunumuze-ne-degisti/> (Erişim Tarihi: 23.10.2024).
- İSTANBUL İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ (2025), “*İstanbul’un 7 Tepesi*”, **İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kurumsal Web Sayfası**, <https://istanbul.ktb.gov.tr/TR-276823/istanbul39un-7-yedi-tepesi.html> (Erişim Tarihi: 15.01.2025).
- İSTANBUL TARİHİ ALANLARI ALAN BAŞKANLIĞI (2018), **İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı**, İstanbul Tarihi Alanları Alan Başkanlığı Yayını, İstanbul.
- İSTANBUL TARİHİ ALANLARI ALAN BAŞKANLIĞI (2025a), “*Alan Başkanlığı*”, **İstanbul Tarihi Alanları Alan Başkanlığı Kurumsal Web Sayfası**, http://www.alanbaskanligi.gov.tr/alan_baskanligi.html (Erişim Tarihi: 21.11.2023).
- İSTANBUL TARİHİ ALANLARI ALAN BAŞKANLIĞI (2025b), “*Danışma Kurulu*”, **İstanbul Tarihi Alanları Alan Başkanlığı Kurumsal Web Sayfası**, http://www.alanbaskanligi.gov.tr/danisma_kurulu.html (Erişim Tarihi: 21.11.2023).
- İSTANBUL TARİHİ ALANLARI ALAN BAŞKANLIĞI (2025c), “*Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu*”, **İstanbul Tarihi Alanları Alan Başkanlığı Kurumsal Web Sayfası**, http://www.alanbaskanligi.gov.tr/esgudum_denetleme.html (Erişim Tarihi: 21.11.2023).
- KARLSTROM, Anna (2013), “*Local Heritage and the Problem with Conservation*”, **Transcending the Culture-Nature Divide in Cultural Heritage** (Ed. Sally Brockwell, Sue O’Connor, Denis Byrne), Australian National University E-Press, Canberra, ss.141-155.
- KUBAN, Doğan (2010), **Türkiye’de Kentsel Koruma Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2. Baskı.
- KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2017), **Göbekli Tepe Alan Yönetim Planı**, KVMGM Yayını, Şanlıurfa.
- KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI (t.y.), “*Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi*”, **Kültür ve Turizm Bakanlığı Kurumsal Web Sayfası**, <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-14269/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html> (Erişim Tarihi: 04.06.2024).
- KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI (t.y.), “*Ulusal Yönetim Planları*”, **Kültür ve Turizm Bakanlığı Kurumsal Web Sayfası**, <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-204384/ulusal-yonetim-planlari.html> (Erişim Tarihi: 04.06.2024).
- OĞUZ, Öcal (2007), “*UNESCO, Kültür ve Türkiye*”, **Milli Folklor**, S.19(73), ss.5-11.
- OKTAY, Tarkan (2022), **Yerel Yönetimler**, İdealkent Yayınları, Ankara.
- ÖKTEN, Saadettin (2012), **Yahya Kemal’in İstanbul’u ve Devamı**, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- RAGIN, Charles C. (1994), **Constructing Social Research**, Pine Forge Press, California.
- ROMA SITO TURISTICO UFFICIALE (2024a), “*Fontana di Tevere*”, **Roma Belediyesi Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.turismoroma.it/it/luoghi/fontana-di-trevi> (Erişim Tarihi: 26.10.2024).
- ROMA SITO TURISTICO UFFICIALE (2024b), “*The Pantheon*”, **Roma Belediyesi Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.turismoroma.it/en/places/pantheon> (Erişim Tarihi: 27.10.2024).
- SOVRINTENDENZA CAPITOLINA (t.y.), “*Sovrintendenza*”, **Roma Belediyesi Kurumsal Web Sayfası**, https://www.sovrintendenzaroma.it/chi_siamo/presentazione (Erişim Tarihi: 06.12.2024).

- SOVRINTENDENZA CAPITOLINA AI BENI CULTURALI (2015), **Piano Di Gestione Del Sito Patrimonio Mondiale Unesco**, SCABC, Roma.
- STEWART, John ve STOKER, Gerry (1989), **The Future of Local Government**, MacMillan Press, London.
- TANIŞIK, İbrahim Hilmi (2023), **İstanbul Camileri**, Üsküdar Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul.
- TANMAN, Baha (2020), “II. Mahmud Döneminde Sirkeci-Unkapanı Arasındaki Kıyıda Yapılaşma, İşlevler ve İnsanlar”, **Eminönü Sirkeci İstanbul’un Ticaret Merkezi** (Ed. Nuri Çolakoğlu), İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, ss.126-139.
- TAPAN, Mete (2007), **Soru ve Cevaplarla Koruma**, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayını, İstanbul.
- TEKİN, Oğuz (2018), **Hellen ve Roma Tarihi**, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- THORPE, Martin (2012), **Roma Mimarlığı** (Çev. Rıfat Akbulut), Homer Kitabevi, İstanbul.
- TUNCER, Orhan Cezmi (1990), **Rölöve ve Restorasyon**, Dicle Üniversitesi Mühendislik - Mimarlık Fakültesi Yayınları, Diyarbakır.
- TUNÇER, Mehmet (2017), **Dünden Bugüne Kültürel Miras ve Koruma**, Gazi Kitabevi, Ankara.
- ULUSAN, Evrim (2016), “Türkiye’de Kültürel Miras Alanlarında Yönetim Planlaması Deneyimi”, **İdealkent**, S.19(7), ss.372-401.
- UNESCO (2025), “The Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention”, **UNESCO Kurumsal Web Sayfası**, <https://whc.unesco.org/en/guidelines/> (Erişim Tarihi: 14.01.2025).
- UNESCO TÜRKİYE MİLLİ KOMİSYONU (2024), “UNESCO Tarihi”, **UNESCO Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.unesco.org.tr/Pages/99/2> (Erişim tarihi: 12.07.2024).
- ZUKIN, Sharon (2019), “Kentsel Kültürel Mirasın Toplumsal Üretimi: Bir Amsterdam Alışveriş Caddesinde Kimlik ve Ekosistem”, **Kültürel Miras Yönetimi** (Ed. Nebi Özdemir, Adem Öger - (Çev. Fadime Tıkbaş Apak), Grafiker Yayınları, Ankara, ss.339-366.
- 2729 sayılı **Cumhurbaşkanı Kararı** (10.07.2020 tarih ve 31181 sayılı 1. Mükerrer Resmi Gazete).
- 4895 sayılı **Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu Sözleşmesinin Onanması Hakkında Kanun** (25.07.1946 tarih ve 6316 sayılı Resmi Gazete).
- Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik** (26.03.2021 tarih ve 31435 sayılı Resmi Gazete).

